Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ

1988 ЙИЛ 30 НОЯБРЬ, ЧОРШАНБА

№ 274 (4.473). Баҳоси 4 тийин.

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади

ЎН БИРИНЧИ ЧАҚИРИҚ СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ НАВБАТДАН ТАШҚАРИ ЎН ИККИНЧИ СЕССИЯСИДА

29 ноябрь куни эрталаб соат 10 да Катта Кремль саройида XI чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси иш бошлади. Сессия Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг қўшма мажлиси билан очилди.

Депутатлар ва меҳмонлар **М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, В. П. Никонов, Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Шчербицкий, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов** ўртоқларни қарсаклар билан кутиб олдилар.

Мажлисни СССР Олий Совети Миллатлар Советининг Раиси **А. Э. Восс** очди.

Сессиянинг СССР Олий Совети Президиуми таклиф қилган ва Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг оқсоқоллар кенгашлари маъқуллаган кун тартиби, шунингдек иш тартиби бир овоздан тасдиқланади. Қуйидаги масалалар муҳокамага киритилди:

1. Давлат қурилиши соҳасида сиёсий ислоҳот ўтказиш тадбирлари тўғрисида.

2. СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисида.

Масалаларни КПСС Марказий Комитети билан СССР Олий Советининг Президиуми киритган.

Давлат қурилиши соҳасида сиёсий ислоҳот ўтказиш тадбирлари тўғрисида доклад қилиш учун КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси **М. С. Горбачев**га сўз берилади.

Доклад эътибор билан тингланди ва давомли қарсаклар билан кутиб олинди.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида
ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

1988 йил 28 ноябрь куни КПСС Марказий Комитетининг навбатдаги Пленуми бўлиб ўтди.

Пленум «Давлат қурилиши соҳасида сиёсий ислоҳот ўтказиш тадбирлари тўғрисида»ги масалани кўриб чиқди. Шу масала юзасидан КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев доклад қилди.

Доклад юзасидан бўлган музокараларда РСФСР Олий Совети Президиумининг Раиси В. И. Воротников, Украина Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари В. В. Шчербицкий, КПСС Чечено-Ингушия область комитетининг биринчи секретари В. К. Фотеев, Қозоғистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари М. С. Мендибаев, Куйбишев областидаги СССР 50 йиллиги номли Волга автомобиль заводининг электрчилар бригадири В. М. Малихин, СССР Фанлар академиясининг вице-президенти, М. В. Ломоносов номли Москва давлат университетининг ректори А. А. Логунов, Белоруссия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Е. Е. Соколов, Эстония Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари В. И. Вяляс, ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари В. И. Мироненко, Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А. -Р. Х. Везиров, СССР темир йўллар министри Н. С. Конарев сўзга чиқдилар.

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев якунловчи нутқ сўзлади.

Пленум муҳокама этилган масала юзасидан қарор қабул қилди. Бу қарор матбуотда эълон қилинади.

Пленумда СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижковнинг «СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 2005 йилгача бўлган даврга мўлжалланган Концепцияси лойиҳасини тайёрлаш соҳасидаги иш ҳақида»ги доклади тингланди. Пленум бу масала юзасидан қарор қабул этди, бу қарор матбуотда эълон қилинади.

Пленум КПСС Марказий Комитетининг ички ва ташқи сиёсатининг Асосий йўналишлари юзасидан КПСС Марказий Комитетининг 1988 йил сентябрь Пленуми тузган комиссиялари шахсий составини тасдиқлади. Шу масалага оид қарор матбуотда эълон қилинади.

Пленумда ташкилий масала кўриб чиқилди.

Пленум ўз обрўларига доғ туширган И. Б. Усмонхўжаевни КПСС Марказий Комитетининг аъзолари составидан, И. Жабборовни ва О. У. Салимовни КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидатлар составидан чиқарди.

Шу билан КПСС Марказий Комитетининг Пленуми ўз ишини тамомлади.

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси

МОСКВА. Кремль. 1988 йил 29 ноябрь. Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси. (ТАСС—ЎзТАГ телефотоси).

СОВЕТЛАРНИНГ ТЎЛА ҲОКИМИЯТИ ВА СОЦИАЛИСТИК ҲУҚУҚИЙ ДАВЛАТНИ БАРПО ЭТИШ САРИ

М. С. ГОРБАЧЕВнинг СССР Олий Советининг сессиясида 1988 йил 29 ноябрда қилган доклади

I.

Депутат ўртоқлар!

СССР Олий Советининг ушбу навбатдан ташқари сессиясида биз сайлов тўғрисидаги ҳамда СССР Конституциясига ўзгартиш ва қўшимчалар ҳақидаги Қонун лойиҳаларини умумхалқ муҳокамасининг якунларини ҳисобга олган ҳолда кўриб чиқишимиз ва қабул қилишимиз керак.

Олий Совет муҳокамасига тақдим этилган Қонун лойиҳалари партиядаги қайта қуриш — унинг жамиятнинг сиёсий авангарди сифатидаги потенциалини очиб бериши, унга хос бўлмаган функциялардан озод қилиши ҳамда партия, совет ва хўжалик органлари ўртасида меҳнатнинг тақсимланишини таъминлаши керак бўлган қайта қуриш билан бирга бизни КПССнинг XIX Бутуниттифоқ конференцияси қарорларида белгиланган сиёсий ислоҳотни рўёбга чиқариш соҳасидаги кенг амалий ишлар йўлига олиб чиқади. Шу тариқа совет жамиятини демократиялаш жараёнига янги қудратли туртки берилади.

Белгиланаётган ўзгаришлар революцион қайта қуришнинг умумий программасида қандай ўрин тутади?

Агар ҳозирги даврни жуда қисқа қилиб таърифлайдиган бўлсак, унинг, айтайлик, сиёсий манзарасини берадиган бўлсак, айтиш керакки, бу 80-йиллар ўрталарида вужудга келган вазиятни англаб олиш, қайта қуришнинг яхлит концепцияси фикри туғилган ва шаклланган босқичдан ғоялар борган сари кўпроқ сиёсий йўл-йўриқлар ва қонуний тартиблар тусини олаётган, биринчи ўринга эса иш, ҳаётни янгича ташкил этиш чиқиб бораётган босқичга ўтиш давридир. Бу давр ҳам мураккаб, ҳам ғоят масъулиятли даврдир.

Қайта қуриш — фаолиятимизнинг энг асосий соҳасидир. У чинакам социалистик ютуқларни, идеаллар ва принципларни сақлаб қолиш ва ривожлантириш учун ҳам, ўтмишдан мерос қолган бузилишларни, салбий ҳодисаларни енгиш учун, ҳар бир областдаги, район, меҳнат коллективидаги амалий ишларни ҳал қилиш учун ҳам калитдир.

Шунинг учун ҳам бу жараён тобора кучайиб борадиган, ҳеч қандай вазиятлар, ҳеч қандай хусусий проблемалар ва ноаниқликлар уни секинлаштириб қўя олмайдиган ва айниқса унга хавф туғдира олмайдиган тарзда ҳаракат қилмоғимиз керак. Буни, ўртоқлар, ҳаммамиз — ҳар бир ишчи, деҳқон, зиёли, ҳар бир совет граждани эсида тутиши керак.

Ҳозирги пайтнинг хусусияти шундан иборатки, бизнинг бундан буёнги тараққиётимиз борган сари кўпроқ сиёсий институтларнинг мукаммал эмаслигига дуч келмоқда. Биз буни ҳар қадамда ҳис қилмоқдамиз.

Давлат корхонаси ва кооперация тўғрисидаги Қонунларнинг қабул қилиниши, хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлаш, пудрат ва ижарани кенг кўламда жорий этиш учун шароит яратилиши экономикани аста-секин соғломлаштиришга, халқнинг турмуш даражасини яхшилашга йўл очиб берди.

Лекин меҳнаткашларнинг кўпгина ташаббуслари ва бошлаган ишлари бюрократик чалкаш йўлларда йўқ бўлиб кетмоқда ва ҳатто қаршиликка учрамоқда. Шунинг учун ҳам кейинги пайтнинг асосий сабоғи шундан иборатки, бутун ҳаётимизни демократиялаштирмасдан туриб, Советларни ҳокимиятнинг ваколатли ва халқнинг ўз-ўзини бошқарувчи вакиллик органлари сифатида қайта тикламасдан туриб турғунлик ҳолатидан чиқишни жадаллаштириб бўлмайди.

Бу эса кўпинча эшитишимизга тўғри келаётган саволга: биз сиёсий ислоҳот учун моддий базис тайёрламасдан туриб, одамларнинг озиқ-овқат, товарлар, хизматлар, уй-жойларга бўлган зарур эҳтиёжларини қондиришда бурилишга эришмасдан туриб сиёсий ислоҳотга барвақт киришмадикми, деган саволга ҳам жавоб бўлади. Йўқ, ўртоқлар, енгил йўллар бўлмайди. Менинг иқтисодий ислоҳотни сиёсий ўзгаришлар билан, демократиялаш ва ошкоралик билан қўшиб олиб боргандагина сиз билан биз яқин келажак учун ҳам, истиқбол учун ҳам ўз олдимизга қўйган вазифаларни ҳал қилиш мумкин, деб қайта-қайта айтишимга тўғри келган.

Экономикада, жамиятни социал қайта қуришда, маънавий соҳани соғломлаштиришда бошланган жараёнларни ҳозир сиёсий ислоҳот билан мустаҳкамламасак, уларга мувофиқ келадиган бошқарув системасини вужудга келтирмасак, Советларнинг, кадрларимизнинг ишини тубдан янгиламасак — қайта қуриш соҳасидаги барча жараёнлар бир жойда депсиниб қолиши муқаррар.

Сиёсатда ҳеч нарсани ўзгартирмасдан, кенг демократик ўзгаришларни амалга оширмасдан туриб экономикада ишларнинг аҳволини ўнглаб олиш йўлида ўтмишда қилинган муваффақиятсиз уринишлар тажрибаси бизга кўп сабоқ берди. Сиёсий ислоҳот — бу жамият организмининг яшаши учун зарур бўлган ўзига хос кислороддир. Унинг мақсади — ҳаётнинг барча томонларини демократиялаш орқали шахснинг манфаатларини коллективнинг ва бутун жамиятнинг манфаатлари билан қўшишдан, меҳнаткаш инсонни ишлаб чиқаришда ҳам, давлатда ҳам амалда хўжайин сифатида қарор топтиришдан, уни бутун сиёсий жараённинг марказига қўйишдан иборатдир.

Қайта қуриш бизда турғунлик йилларида ҳукм сурган жимжитликни том маъноси билан портлатиб юборди, кенг ва эркин мунозарага туртки берди, кўпгина етилган ва ҳатто дардли масалаларни ҳам юзага чиқарди. Бинобарин, мана шу ижтимоий жараённинг жуда катта энергияси тарқалиб кетмаслиги, беҳуда сарфланмаслиги ва айниқса социал ҳамда миллий ўзаро низоларга айланиб кетмаслиги, балки реал ишларга сарфланиши, бутунлай чинакам революцион бунёдкорлик масалаларига эришишга қаратилмоғи зарур.

Ҳозир олдимизда жуда катта ва мураккаб вазифалар турибди. Янгилик кўламлари қаршисида, юзага отилиб чиққан муҳокама ва ҳиссиётларнинг хилма-хиллиги қаршисида саросимага тушиб қолмаслик муҳимдир. Буларнинг ҳаммасига қайта қуриш натижасида имкон туғилди ва улар жамиятимизни янгилаш жараёнларини янада ривожлантиришга ёрдам бермоғи керак.

XXVII съезд, XIX партия конференцияси белгилаб берган йўлдан қатъий ва изчил бориш, хилма-хил фикрлар ва манфаатларни эркин ифодалаш ҳамда мувофиқлаштириш учун демократик воситаларни вужудга келтириш керак.

Депутат ўртоқлар, юқорида айтилганларнинг ҳаммаси бугун СССР Олий Совети қараб чиқаётган масаланинг аҳамиятини кўрсатиб турибди.

Шунингдек, ҳозир амалга оширилаётган ўзгаришлар совет давлатчилигини ривожлантиришда қандай ўрин тутишини аниқ кўра билиш, уларни тарих тарозисида тортиш ҳам керак.

Ҳокимият тўғрисидаги масала ҳар қандай жамиятда бош масаладир. Лекин у революцион даврларда, эски сиёсий система бузиб ташланаётган ва янги сиёсий система қарор топаётган, жамият келажакда бутун бир тарихий давр мобайнида яшаши ва ривожланиши керак бўлган тартиблар ва қоидалар қарор топтирилаётган даврда алоҳида аҳамият касб этади.

Катта сиёсатнинг барча масалалари — партия, Совет давлати, касаба союзлари, комсомол, бошқа жамоат ташкилотларининг ўрни ва роли, улар ўртасидаги ўзаро муносабатлар тартиби, бошқарув органлари фаолиятини ва давлат ҳаётининг боришини тартибга солувчи принциплар ва нормалар, давлат билан граждан ўртасидаги муносабатлар — такрор айтаман, барча сиёсий масалалар социализм шароитида асосий нарсага — меҳнаткаш инсон манфаатларига қараб ҳал қилинмоғи керак.

(Давоми 3-бетда).

КПСС Марказий Комитети Пленумининг қарори

ДАВЛАТ ҚУРИЛИШИ СОҲАСИДА СИЁСИЙ ИСЛОҲОТ ЎТКАЗИШ ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

1. КПСС Марказий Комитети шуни қайд этадики, умумхалқ муҳокамаси якунларини эътиборга олиб қўшимча равишда ишлаб чиқилган «СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ва «СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисида»ги СССР қонунларининг лойиҳалари сиёсий система ислоҳотининг биринчи босқичи вазифаларига, КПСС XIX Бутуниттифоқ конференциясининг қарорларига мос бўлиб тушади. Бу қонун лойиҳаларининг қабул этилиши совет жамиятини демократиялаш, Советларнинг тўла ҳокимиятини таъминлаш ва социалистик ҳуқуқий давлатни барпо этиш йўлида катта қадам қўйилганини билдиради. Давлат ҳокимияти олий ваколатли органлари структурасига ва уларни тузиш тартибига киритиш таклиф қилинаётган ўзгартишлар қонун чиқарувчилик ишини анча яхшилаш, давлат ишларини ошкора, демократик юритиш, энг муҳим масалаларни хилма-хил ижтимоий манфаатларни эътиборга олиб ҳал қилиш учун конституцион асосларни яратиб беради, ҳокимиятни суиистеъмол қилишга ва авторитаризмга қарши ҳуқуқий кафолатларни мустаҳкамлайди. Ҳокимият олий поғонасининг самарали демократик иш юритиши учун шароит яратилади.

Гражданларнинг, меҳнат коллективларининг, жамоат, илмфан ташкилотлари ва бошқа ташкилотларнинг фаол иштирокида ўтган умумхалқ муҳокамаси сиёсий системани таклиф этилгандек янгилашни совет кишиларининг кўпчилиги қўллаб-қувватлаётганини кўрсатди, аҳоли барча қатламларининг ижтимоий активлиги ўсганлигини акс эттирди. Муҳокама давомида давлат турмушининг туб масалалари юзасидан кўп таклифлар тушди, бу таклифлар бундан буёнги қонун чиқарувчилик ва амалий фаолиятда синчиклаб ўрганилиши ва фойдаланилиши керак.

КПСС Марказий Комитети умумхалқ муҳокамаси якунлари юзасидан қонун лойиҳаларига киритиладиган тузатиш ва аниқликларни қўллаб-қувватлайди ҳамда ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессиясида таклиф этилаётган сиёсий ўзгартишлар тўғрисида доклад қилишни ўртоқ М. С. Горбачевга топширади.

2. КПСС Марказий Комитети СССР халқ депутатлари бўлғуси сайловининг катта сиёсий аҳамиятини таъкидлайди, бу сайлов сайловчиларнинг ўз хоҳиш-иродасини эркин изҳор этиши асосида СССР халқ депутатлари съезди шакллантирилишини таъминлаши лозим. Миллион-миллион кишиларни актив сиёсий жараёнга кенг миқёсда жалб қилиш учун очилаётган имкониятни тўла-тўкис рўёбга чиқариш керак. Ўз сайловчиларининг муносиб вакили бўла оладиган ва қайта қуриш шароитида халқ манфаатларини фаол ҳимоя қила оладиган депутатлар корпусини шакллантириш — туб масаладир. Депутатликка номзодлар орасида ҳам миллий, маҳаллий, ҳам умумхалқ манфаатларини ифодалай оладиган, аниқ гражданлик позицияларида турадиган, давлат фаолиятига лаёқатли ишчилар, колхозчилар, зиёлилар орасидан актив коммунистлар, комсомоллар ва партиясизлар кўпроқ бўлиши муҳимдир.

Сайлов кампаниясини янгича ташкил этиш, бу сафарги сайлов аввалги ҳамма сайловларга ўхшамаслиги, номзодларнинг амалий мусобақалашуви мамлакатнинг сиёсий турмушига кириб бораётганини тўла-тўкис эътиборга олиш талаб қилинади. Кампания социалистик ахлоқ доирасида, депутатликка ҳар бир номзоднинг, барча сайловчиларнинг шон-шарафи ва қадр-қимматини ҳурмат қилиш принциплари асосида олиб борилиши, у демократия маданиятини эгаллашнинг ҳақиқий мактаби бўлиб қолиши керак. Оммавий ахборот воситалари бунга фаол кўмаклашишлари лозим.

3. Партия ташкилотларининг вазифаси сайлов жараёнини демократиялашга ҳар томонлама кўмаклашишдан иборат. Разнарядкалар бериш ва тадбирбозлик иллатига қатъиян чек қўйиш, одамларнинг фикрлари ва кайфиятларига сезгирлик билан қулоқ солиш, ишонтириш ва намуна кўрсатиш кучи билан иш тутиш лозим.

Иттифоқдош республикалар Компартияларининг Марказий Комитетлари, КПСС ўлка, область комитетлари агитация-пропаганда ишини тубдан яхшиласинлар. Партиянинг ички ва ташқи сиёсатини, қайта қуришнинг боришини атрофлича ва аниқ-равшан тушунтириб берсинларки, ҳар бир совет кишиси вазиятни, амалга оширилаётган иқтисодий ва сиёсий ислоҳотларнинг моҳиятини чуқур тушунадиган бўлсин. Ҳақиқатни айтиш ва қаттиқ туриб ҳимоя қилиш, ўткир саволлардан бўйин товламаслик, тушунтириш ишининг актив усулларидан, шу жумладан мунозаралардан моҳирона фойдаланиш керак. Аҳолининг кучайиб бораётган сиёсий ташаббуси амалий ишлар изига сабот билан йўналтириб турилсин, ижтимоий тараққиётнинг етилган муаммоларини ялпи куч-ғайратлар билан, ҳар бир иш жойидаги юксак самарадорлик билан, барча соҳаларда новаторларча ва масъулиятли ёндашув билангина ҳал этиш мумкинлиги тушунчаси одамларга сингдирилсин.

Мана шу бурилиш даврида коммунистларнинг бурчи ўзининг жамиятдаги авангардлик ролини оширишдан, ўз зиммасига ихтиёрий равишда олган ва КПСС Уставидан келиб чиқадиган вазифаларни онгли равишда бажаришдан, партиявий-сиёсий ишни ҳар томонлама кучайтиришдан иборат. КПСС область ва ўлка ташкилотларининг ҳисобот-сайлов конференциялари шунга кўмаклашмоғи лозим.

КПСС Марказий Комитетининг Комиссияларига СССР халқ депутатлари сайлови муносабати билан КПСС Марказий Комитетининг партияга, совет халқига Мурожаатномасини тайёрлаш топширилсин, унда КПССнинг сайловолди платформасини, унинг СССР давлат ҳокимияти олий органининг бутун келгуси давридаги фаолият программасини баён этиб бериш керак.

4. Сиёсий система ислоҳотининг биринчи босқичи вазифаларини бажариш билан айни бир вақтда унинг келгуси йўналишларидаги ишни кучайтириш: совет федерациясининг етилган муаммоларини ҳал этиш, жойлардаги ҳокимиятни ва бошқарувни қайтадан ташкил қилиш, суд-ҳуқуқ ислоҳотини тўла ҳажмда амалга ошириш лозим.

Партия ташкилотларининг бундан буёнги ишида миллатлараро муносабатлар соҳасида партия конференцияси маъқуллаган чора-тадбирларни турмушга узлуксиз татбиқ этиш ,турли миллат ва элатларнинг ўзига хос манфаатларини ҳам, шунингдек Улуғ Октябрнинг энг муҳим ғалабаси бўлмиш Совет Иттифоқи халқларининг қардошларча дўстлигини сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш вазифаларини ҳам ғоят тўла-тўкис ҳисобга олиш вазифаси жуда муҳим ўрин олиши керак. Шу муносабат билан СССРнинг миллий-давлат тузилиши тўғрисидаги баъзи конституцион нормаларга аниқлик киритиш соҳасидаги тайёргарлик иши алоҳида аҳамият касб этади. Партиянинг иттифоқдош республикалар ва автоном тузилмаларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш йўли, ССР Иттифоқи билан республикалар ўртасидаги муносабатларини уйғунлаштириш тўғрисидаги йўл-йўриқлар бунинг учун асосий база бўлиши керак. Бу ишда социалистик федерализм, барча иттифоқдош республикалар ҳуқуқларининг тенглиги, қайси миллатга мансублигидан қатъи назар гражданларнинг тенг ҳуқуқлилигидан иборат конституцион принципларга жуда қатъий риоя қилиниши лозим.

Барча масалалар иттифоқдош ва автоном республикалар, автоном областлар ва автоном округлар вакилларининг иштироки билан синчиклаб муҳокама қилинишини назарда тутиб, КПСС Марказий Комитетининг СССРдаги миллатлараро муносабатларни такомиллаштириш масалаларига бағишланган Пленумига тайёргарликни кучайтириш КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюросига, Комиссияларига топширилсин.

Сиёсий ислоҳотни ўтказиш билан боғлиқ ишда фикрларни ҳар томонлама муҳокама қилиш ва эътиборга олиш, ҳар қандай масалада манфаатларни қовуштириш асосида ҳаммани қаноатлантирадиган қарор ишлаб чиқиш лозим ва мумкинлигига амал қилинсин. Бу соҳада пала-партиш, бирёқлама ҳаракат қилинишига, жамоатчилик фикрини нотўғри йўлга соладиган қадамлар қўйилишига ўрин йўқ. КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюросига, иттифоқдош республикалар Компартияларининг Марказий Комитетларига ижтимоий кучларни қайта қуриш ғоялари асосида жипслаштиришга, айрим республикалардаги социал ва сиёсий кескинликни камайтиришга қаратилган ва келишиб олинган тадбирлар комплексини амалга ошириш, КПСС барча ташкилотларининг шу мақсаддаги ҳаракат бирлигини таъминлаш топширилсин.

КПСС Марказий Комитети Пленумининг қарори

СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 2005 йилгача бўлган даврга мўлжалланган Концепцияси лойиҳасини тайёрлаш соҳасидаги иш ҳақида

1. Н. И. Рижковнинг «СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 2005 йилгача бўлган даврга мўлжалланган Концепцияси лойиҳасини тайёрлаш соҳасидаги иш ҳақида» қилган доклади маълумот учун қабул қилинсин.

2. СССР Министрлар Советига КПСС XXVII съезди ва XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг жамият турмушининг барча соҳаларини кенг демократиялаш шароитида экономиканинг структурасини тубдан қайта қуриш, фан-техника тараққиётини жадаллаштириш, иқтисодий ислоҳотни изчиллик билан чуқурлаштириш асосида экономикани социал соҳага буриб юбориш тўғрисидаги принципиал қарорларига амал қилиб, Концепция лойиҳаси устидаги ишни давом эттириш тавсия қилинсин.

КПСС Марказий Комитети Пленумининг қарори

КПСС Марказий Комитети Комиссиялари тўғрисида

1. КПСС Марказий Комитети комиссиялари қуйидаги составда тасдиқлансин:

ПАРТИЯ ҚУРИЛИШИ ВА КАДРЛАР СИЁСАТИ МАСАЛАЛАРИ КОМИССИЯСИ

Г. П. Разумовский — комиссия раиси

Комиссия аъзолари

В. И. Болдин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Умумий бўлимининг мудири

И. С. Болдирев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Ставрополь ўлка комитетининг биринчи секретари

З. И. Боровикова — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Краснодар ўлкаси КПСС Курганинск район комитетининг биринчи секретари

А. Н. Герасимов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Ленинград шаҳар комитетининг биринчи секретари

В. В. Григорьев — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Белоруссия Компартияси Витебск область комитетининг биринчи секретари

В. И. Зоркальцев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Томск область комитетининг биринчи секретари

В. А. Ивашко — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Украина Компартияси Днепропетровск область комитетининг биринчи секретари

М. А. Князюк — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Иваново область комитетининг биринчи секретари

Н. Е. Кручина — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети ишлар мудири

Ю. И. Лобов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Удмуртия АССР Д. Ф. Устинов номли «Ижмаш» ишлаб чиқариш бирлашмаси партия комитетининг секретари

В. Г. Ломоносов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, ВЦСПС раисининг ўринбосари

Н. И. Мальков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Чита область комитетининг биринчи секретари

М. С. Мендибаев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Қозоғистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари

В. И. Мироненко — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари

Б. В. Никольский — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Грузия Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари

С. А. Ниёзов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Туркманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

Б. К. Пуго — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги партия контроли комитетининг раиси

Е. З. Разумов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Партия қурилиши ва кадрлар билан ишлаш бўлими мудирининг биринчи ўринбосари

М. С. Смиртюков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Министрлар Совети ишлар мудири

Л. Н. Спиридонов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, «Правда» газетаси бош редакторининг биринчи ўринбосари

З. А. Стульпинене — КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоси, Литва ССР Паневежис «Линас» каноп ишлаб чиқариш бирлашмасининг тўқувчиси

В. П. Тихомиров — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Москвадаги Владимир Ильич номли электромеханика заводининг йўнувчи — токари

Г. И. Усмонов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Татаристон область комитетининг биринчи секретари

В. С. Шевченко — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Украина ССР Олий Совети Президиумининг Раиси

ИДЕОЛОГИЯ КОМИССИЯСИ

В. А. Медведев — комиссия раиси

Комиссия аъзолари

А. Н. Аксенов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Телевидение ва радиоэшиттириш давлат комитетининг раиси

В. Г. Афанасьев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, «Правда» газетасининг бош редактори

Л. К. Баликова — КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоси, ўрта мактаб ўқитувчиси, Омск области

А. А. Беляев — КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоси, «Советская культура» газетасининг бош редактори

Я. Я. Вагрис — КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоси, Латвия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

Н. В. Геллерт — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, совхоз механизатори, Қозоғистон ССР Целиноград области

А. Т. Гончар — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари

Ю. Н. Ельченко — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Украина Компартияси Марказий Комитетининг секретари

В. Г. Захаров — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР маданият министри

Т. Г. Иванова — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, РСФСР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари

А. С. Капто — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Идеология бўлими мудири

Ю. С. Карабасов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, КПСС Москва шаҳар комитетининг секретари

В. В. Карпов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари

В. А. Купцов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Вологда область комитетининг биринчи секретари

Г. И. Марчук — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Фанлар академиясининг президенти

М. Ф. Ненашев — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари давлат комитетининг раиси

Д. И. Патиашвили — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Грузия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

Г. Л. Смирнов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Марксизм-ленинизм институтининг директори

С. П. Ткачев — КПСС Марказий Ревизия комиссиясининг аъзоси, СССР Тасвирий санъат академиясининг ҳақиқий аъзоси

М. А. Ульянов — КПСС Марказий Ревизия комиссиясининг аъзоси, РСФСР Театр арбоблари союзи правлениесининг раиси

И. Т. Фролов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Бош секретарининг ёрдамчиси

Т. Н. Хренников — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Композиторлар союзи правлениесининг биринчи секретари

Г. А. Ягодин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Халқ таълими давлат комитетининг раиси

Р. Г. Яновский — КПСС Марказий Ревизия комиссиясининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Ижтимоий фанлар академиясининг ректори

СОЦИАЛ-ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТ МАСАЛАЛАРИ КОМИССИЯСИ

Н. Н. Слюньков — комиссия раиси

Комиссия аъзолари

В. Г. Афонин — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, КПСС Куйбишев область комитетининг биринчи секретари

А. П. Бирюкова — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Министрлар Совети социал ривожланиш Бюросининг раиси

Е. А. Браков — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, И. А. Лихачев номли Москва автомобиль заводининг бош директори

Б. Г. Владимиров — КПСС Марказий Ревизия комиссиясининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети «Экономическая газета» ҳафталик газетасининг бош редактори

А. В. Власов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, РСФСР Министрлар Советининг Раиси

Е. А. Елисеев — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, КПСС Кабарда-Балқария область комитетининг биринчи секретари

Г. В. Колбин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Қозоғистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

В. Г. Колесников — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР электрон саноати министри

А. М. Королев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, С. Оржоникидзе номли Урал оғир машинасозлик заводи токарлар бригадири

М. А. Королев — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Давлат статистика комитетининг раиси

А. А. Малофеев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Белоруссия Компартияси Минск область комитетининг биринчи секретари

Ю. Д. Маслюков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, СССР Госплани раиси

А. Г. Мельников — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Кемерово область комитетининг биринчи секретари

Ф. Т. Моргун — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитетининг раиси

Я. П. Погребняк — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Украина Компартияси Львов область комитетининг биринчи секретари

В. Т. Сайкин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, халқ депутатлари Москва шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси.

К. В. Фролов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Фанлар академиясининг вице-президенти

В. Я. Ходирев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, халқ депутатлари Ленинград шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси

Е. И. Чазов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР соғлиқни сақлаш министри

С. А. Шалаев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, ВЦСПС раиси

АГРАР СИЁСАТ МАСАЛАЛАРИ КОМИССИЯСИ

Е. К. Лигачев — комиссия раиси

В. П. Никонов — комиссия раисининг ўринбосари

Комиссия аъзолари

Б. М. Володин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Ростов область комитетининг биринчи секретари.

Б. И. Гостев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР молия министри

И. Г. Гринцов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Украина Компартияси Марказий Комитетининг секретари

С. К. Гроссу — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Молдавия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

Л. Б. Ермин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, РСФСР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари

В. И. Калашников — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Волгоград область комитетининг биринчи секретари

М. И. Клепиков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Краснодар ўлкаси Усть-Лабинск районидаги «Кубань» колхозининг комплекс бригадаси бошлиғи

А. М. Масалиев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Қирғизистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

В. К. Месяц — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Москва область комитетининг биринчи секретари

Д. К. Моторний — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Херсон область Белозерский районидаги С. М. Киров номли колхоз раиси

В. С. Мураховский — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, СССР Давлат агросаноат комитетининг раиси

Н. А. Назарбоев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Қозоғистон ССР Министрлар Советининг Раиси

И. К. Полозков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Краснодар ўлка комитетининг биринчи секретари

А. Ф. Пономарев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Белгород область комитетининг биринчи секретари

Ф. В. Попов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Олтой ўлка комитетининг биринчи секретари

М. Б. Рижиков — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, ВЦСПС секретари, агросаноат комплекси ходимлари касаба союзи Марказий Комитетининг раиси

В. В. Сакалаускас — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Литва ССР Министрлар Советининг Раиси

И. И. Скиба — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, КПСС Марказий Комитети Аграр бўлими мудири

Е. Е. Соколов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Белоруссия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

Е. С. Строев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Орёл область комитетининг биринчи секретари

Н. Ф. Татарчук — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Калинин область комитетининг биринчи секретари

ХАЛҚАРО СИЁСАТ МАСАЛАЛАРИ КОМИССИЯСИ

А. Н. Яковлев — комиссия раиси

Комиссия аъзолари

Г. А. Арбатов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Фанлар академияси АҚШ ва Канада институтининг директори

С. Г. Арутюнян — Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

С. Ф. Ахромеев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Қуролли Кучлари Бош штабининг бошлиғи — СССР мудофаа министрининг биринчи ўринбосари

Б. Т. Бацанов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Министрлар Совети Раиси Секретариатининг мудири

А. -Р. Х. Везиров — Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

Е. П. Велихов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Фанлар академиясининг вице-президенти

В. И. Вяляс — Эстония Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

(Давоми 3-бетда).

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси

СОВЕТЛАРНИНГ ТЎЛА ҲОКИМИЯТИ ВА СОЦИАЛИСТИК ҲУҚУҚИЙ ДАВЛАТНИ БАРПО ЭТИШ САРИ

(Давоми. Боши 1-бетда).

Октябрдан кейинги дастлабки даврда, Ленин сўзлари билан айтганда, Ягона, федерал иттифоқ билан жипслашган умумдавлат Совет ҳокимияти таркиб топди. Советларнинг съездлари ва Марказий Ижроия Комитетнинг сессиялари мунтазам суратда чақирилиб турар, уларда эркин мунозара вазиятида мамлакат ҳаётининг ғоят муҳим масалалари кўриб чиқилар ва ҳал қилинар эди. Жойларда Советлар оркали миллионлаб ишчи ва деҳқонлар сиёсий ҳаётга жалб қилинар, улар ўз давлатларини бошқаришни ўрганар эдилар. Аппарат ишини ишчи-деҳқон инспекцияси органлари зийраклик билан контрол қилиб турар эдилар.

Социалистик қурилишнинг мана шу илк босқичида сиёсий механизмда ҳамма ишлар ҳам силлиқ боравермас эди, албатта. Лекин ўша вақтда социалистик демократияга пойдевор қўйилган, унинг институтлари такомиллаштириб борилмоқда, анъаналар вужудга келмоқда эди.

Ана шу жараён узилиб қолганлиги ва 30-йилларнинг бошидаёқ ҳокимиятнинг авторитар усуллари, бошқаришнинг буйруқбозлик-бюрократик системаси мустаҳкам қарор топганлиги, оммавий репрессиялар, социалистик қонунчиликни бошқа тарзда бузишлар кенг ёйилганлиги натижасида мамлакатимиз нақадар катта зарар кўрганлиги — одамлардан маҳрум бўлганлиги сиёсий, ғоявий, ахлоқий ва ҳатто моддий зарар кўрганлиги ҳозир аён бўлди.

Меҳнаткашларнинг давлатни ва жамият ишларини бошқаришда реал иштирок этишдан аста-секин бегоналашуви, расман эълон қилинган демократик принциплар билан сиёсий жараён практикаси ўртасидаги кучайиб бораётган ажралиш, ваколатли органларининг аппарат томонидан сиқиб қўйилиши ва унинг борган сари кўпроқ бюрократиялашуви, оммадан узилиб қолиши — мана шуларнинг ҳаммаси сиёсий системанинг қотиб қолишига олиб келди. У жамиятни илгарилатувчи кучдан унинг тараққиётини секинлаштирувчи кучга айлана бошлади.

Тўғри, у буюк революция, социализм идеалларига ишонч туфайли туғилган халқ ғайратини батамом бўғиб қўя олмади. Худди ана шу ғайрат туфайли, юз минглаб коммунистлар, миллионлаб ишчи, деҳқон, зиёлиларнинг фидокорона меҳнати туфайли мамлакатимиз жаҳоннинг энг ривожланган ва энг нуфузли давлатларидан бирига айланди. Жаҳон тарихидаги энг оғир урушда ғалаба қозонди.

Бироқ социализм ишига жуда катта зарар етказилди. Бугун биз Октябрь қўлга киритган қадриятларни яна тиклаш, революция эълон қилган озодлик ва демократия шиорларини тўпланган иқтисодий, социал, маданий, интеллектуал потенциални ҳисобга олган ҳолда рўёбга чиқариш ниятидамиз. Халқимизнинг маънавий тажрибаси жуда катта аҳамиятга эга бўлган фактордир.

Равшанки, сиёсий системани ислоҳ қилиш — ғоят мураккаб вазифа бўлиб, айтайликки, уни бир ўтиришда ҳал қилиб бўлмайди. Шу сабабли XIX партия конференциясининг сиёсий ислоҳот тўғрисидаги қарорларини рўёбга чиқариш соҳасида олдимизда турган ишнинг бутун ҳажмини ва характерини кўриш, унинг вазифаларига оқилона навбат белгилаш муҳимдир.

Ислоҳот биринчи босқичининг асосий мазмуни Советлар структурасини, ҳокимият олий органларини тузиш ва улар фаолиятининг тартибини, сайлов системасини янгилашдан иборатдир. Ушбу сессия муҳокамасига киритилган Қонун лойиҳалари ҳам ана шунга қаратилгандир.

Сиёсий ўзгаришларнинг навбатдаги йирик босқичи ССР Иттифоқи билан унинг составига кирувчи республикалар ўртасидаги муносабатларни уйғунлаштириш билан боғлиқ бўлади. Бу босқичда иттифоқдош республикаларнинг статуси, уларнинг сиёсий, социал-иқтисодий ва маданий ҳаётдаги ҳуқуқлари ва имкониятларини кенгайтириш, ана шу асосда федератив социалистик давлатимизни мустаҳкамлаш масалалари қараб чиқилади. Бу гаплар автоном тузилмалар — республикалар, областлар, округларга ҳам тегишлидир.

Ислоҳотнинг яна бир босқичи жойлардаги ҳокимиятни қайта ташкил этишдан иборат бўлади. Советлар амалда маҳаллий ҳаётнинг барча масалаларини ҳал қилишлари учун, моддий ва ҳуқуқий шарт-шароитларни яратиш, халқнинг ўз-ўзини бошқарувини таъминловчи тўла ҳокимиятли органлари сифатида қайтадан тиклаш ҳақида ғамхўрлик қилиш зарур.

Янги сайлов системаси асосида 1989 йил охирига мўлжалланаётган маҳаллий Советларга сайловлар ташаббускор ва серғайрат, ваккиллик органларининг янги имкониятларидан тўла-тўкис фойдалана оладиган кишиларни кўтариш имконини беради.

Сиёсий ислоҳот доирасида биз суд-ҳуқуқ системасини ҳам чуқур қайта қуришга, социалистик ҳуқуқий давлатни шакллантириш билан боғлиқ бўлган бошқа масалаларни ҳал қилишга ҳам киришмоқдамиз.

Мана шу йўлда бизнинг олдимизда Қонун чиқариш соҳасида совет жамиятини янада демократиялашга қаратилган катта ҳажмдаги ишлар турибди.

II.

Энди тақдим этилган Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамаси якунлари тўғрисида. Уларга одатдан ташқари қизиқиш билан қаралганлиги одамларимизнинг марказий ҳокимиятни ташкил этиш масалалари тўғри ҳал этилишидан нақадар манфаатдор эканликларини, меҳнаткашлар қайта қуришнинг барча бошқа масалаларини рўёбга чиқариш, ҳатто мамлакатнинг тақдири ҳам сиёсий системанинг юқори поғоналари самарали ишлаши билан боғлиқ эканлигини нақадар чуқур тушунаётганликларини кўрсатиб берди.

Қонун лойиҳаларини муҳокама қилишнинг асосий натижаси шундан иборатки, ўзгаришларнинг ҳаётий зарурлиги жамиятимизда кенг кўламда тушунилмоқда. Таклиф қилинган концепциянинг асосий жиҳатлари бўйича ҳамжиҳатлик мавжуд. Бу ғоят муҳимдир. Умуман айтиш мумкинки, лойиҳалар кенг қўллаб-қувватланди, одамлар уларда кўпдан бери кутилаётган ўзгаришларнинг белгисини кўрдилар. Совет кишилари ҳужжатларнинг асосий ғоясини — халқ ҳокимиятини мустаҳкамлаш ғоясини маъқулламоқдалар.

Шу нарса ҳам муҳимдирки, бу гал лойиҳаларни қўллаб-қувватлашнинг уларни формал равишда маъқуллаш билан ҳеч бир алоқаси бўлмади. Аксинча, уларни эълон қилиш актив фикр алмашувга, жонли мунозараларга, кўпдан-кўп ҳар хил таклиф ва тузатишларга сабаб бўлди. Агар партия ва давлат органларига келаётган хатларга, оммавий ахборот воситалари ҳамда меҳнаткашларнинг йиғилишларидаги чиқишларга қараб фикр юритадиган бўлсак, муҳокамада миллионлаб кишилар қатнашди. Қонун лойиҳалари юзасидан билдирилган мулоҳаза ва таклифлар сони 300 мингдан ошиб кетди.

Ҳар иккала палатанинг Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссиялари барча мулоҳазаларни эътибор билан қараб чиқди — бу эса ўртоқлар, жуда кўп томлар демакдир! Ҳуқуқ фани ва сиёсий фан соҳасидаги энг таниқли мутахассисларимиз меҳнат қилган ишчи группасининг фикрлари ҳисобга олинди. Натижада СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасида 62 модданинг 32 тасига, Конституцияга ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ҳақидаги Қонун лойиҳасида 55 модданинг 26 тасига аниқликлар киритиш таклиф қилинади. Бунга СССР Олий Совети иттифоқдош ва автоном республикалар Олий Советлари депутатлари киритган бир қанча таклифлар ҳам қўшилди. Янгиланган лойиҳалар ўртоқларда бор.

Умумхалқ муҳокамаси якунлари бўйича киритилган асосий тузатишларга таъриф беришга ўтишдан олдин унинг баъзи умумий жиҳатлари устида тўхталишни истардим.

Қизғин муҳокама қилинган масалалардан бири лойиҳаларнинг КПСС XIX конференцияси қарорларига мувофиқлигига тааллуқлидир. Шунинг ўзи ҳам бу нарса конференцияда ишлаб чиқилган сиёсий ва ҳуқуқий ислоҳот программаси жуда кенг миқёсда қўллаб-қувватланганидан яна бир далилдир. Жамиятда ҳам Қонун лойиҳалари конференциянинг сиёсий йўл-йўриқлари изидан борганлиги хусусида мамнуният изҳор этилди.

Конференциянинг принципиал сиёсий қарорлари бир нарсаю, бу қарорларнинг ҳуқуқий жиҳатдан таърифланиши, батафсил баён қилиниши бошқа гап, албатта. Бу ўринда бир талай янги жиҳатлар пайдо бўлмоқдаки, бу хусусда ҳам мунозара бошланаётганлиги табиий.

Кўпчилик мулоҳазалар Қонун лойиҳаларини яхшилашга, у ёки бу қоидаларга аниқлик киритишга қаратилган бўлиб, улар конференциянинг сиёсий йўл-йўриқларини ривожлантирди ва бойитди. Аммо эълон қилинган Қонун лойиҳаларининг конференция қарорларига мувофиқлигини шубҳа остига қўядиган мулоҳазалар ҳам бўлди. Бироқ бундай фикрлар учун асос йўқ. Бунга ишонч ҳосил қилиш учун сиёсий ислоҳот концепциясининг конференция томонидан белгилаб берилган асосий элементларини айтиб ўтиш кифоя қилади.

Булар — халқ депутатлари съездлари системасини таъсис этиш, СССР Олий Советини доимий ишлайдиган орган қилиб қайта тузиш, конституцион назорат комитетини ташкил этиш, сайловни тубдан демократиялаш, жамоат ташкилотларининг олий ҳокимият органларидаги бевосита вакиллиги. Буларнинг ҳаммаси Қонун лойиҳаларида ўз аксини топди.

Қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш муддатлари тўғрисида ҳам масала кўтарилди. Бир қанча ўртоқлар уларни асосли равишда ишлаб чиқиш учун бир ойлик муддат камлик қилади, деб норози бўлдилар. Аввало шуни айтмоқчиманки, бўлиб ўтган муҳокаманинг кўлами ва характери, унинг ошкоралиги, фикр билдиришдаги тўла эркинлик Қонун лойиҳалари умумхалқ экспертизасидан ўтди, деб ҳисоблаш учун асос бўлади. Бу биринчидан.

Иккинчидан эса ўйлайманки, Қонун лойиҳаларида баён этилган асосий ғоялар КПСС конференциясига қадар ҳам, конференциянинг ўзида ҳам, унинг якунлари бўйича ҳам актив муҳокама этилганлигини ҳам ўртоқлар ҳисобга олмаётирлар. Шундай экан, умуман олганда бугун қарорлар қабул қилиниши керак бўлган масалаларни биз кўп вақтдан бери муҳокама қилмоқдамиз.

Ниҳоят, шуни ҳам назарда тутиш керакки, Қонун лойиҳаларини қабул қилишни кечиктириш ҳаётимизнинг ҳамма соҳаларида қайта қуриш доирасида амалга оширилаётган ўзгаришларни аслида секинлаштириб қўйишни англатган бўлур эди. Шундай қилинса, сиёсий ислоҳотнинг иккинчи ва шундан кейинги босқичларида кўзда тутилган чора-тадбирларни амалга ошириш ҳам кейинга қолдирилган бўлур эди.

Умумхалқ муҳокамаси жараёнида кўтарилган яна бир муҳим масала хусусида тўхталиб ўтмоқчиман. Қонун лойиҳаларига у ёки бу тузатишларни кўзда тутувчи кўп сонли конкрет таклифлар билан бир қаторда билдирилган кўпгина фикрлар уларнинг доирасидан чиқиб кетди. Умуман олганда бу тушунарли ҳол: одамларнинг манфаатлари ҳар қандай ташкилий доиралардан кенгдир. Жамият ҳаётининг барча муҳим томонлари эса сиёсий система билан бирон-бир тарзда боғланган.

Мунозара жараёнида хўжалик механизми ва озиқ-овқат таъминоти, экология ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар иши билан боғлиқ масалалар, одамларнинг ҳаётига, турмушига, кундалик эҳтиёжларига тааллуқли бўлган кўпгина масалалар кўтарилди. Ўз-ўзидан равшанки, бу таклифларнинг ҳаммаси эътибор билан кўриб чиқилиши ва амалда ҳал қилиниши керак. Сиёсий ислоҳотнинг навбатдаги босқичлари билан боғлиқ бўлганлари эса тегишли қонун-қоидаларни тайёрлаш учун яхши мадад бўлади.

СССР Конституциясига янада кенг ва узоқни кўзлаб ўзгартишлар киритишни ёқлаб билдирилган фикрлар ҳақида алоҳида гапириш керак. Бу фикрлар Конституция муқаддимасини тубдан қайта ишлаш, социалистик мулк, кооперацияга янгидан таъриф бериш, ўз-ўзини бошқариш, гражданларнинг ҳуқуқлари ва бошқа муҳим масалаларга тааллуқлидир.

Ҳақиқатан ҳам 1977 йил Конституциясидаги кўп нарсалар ҳозирнинг ўзидаёқ янгилашга муҳтож. Лекин бу кейинги ишларда амалга оширилади. Чунки биз иқтисодий ва сиёсий системани тубдан ислоҳ қилиш, маънавий янгиланиш йўлига эндигина қадам қўйдик, ҳал қилинаётган проблемаларнинг янги-янги жиҳатларини излаяпмиз ва кашф этяпмиз, тез-тез ўз ишимизни тузатишга, унга аниқлик киритишга, тўғрилашга мажбур бўляпмиз. Шу сабабли ҳозир Асосий Қонунга фақат шундай тузатишларни киритиш таклиф қилинмоқдаки, уларсиз Советларнинг янги структурасини ташкил этишни бошлаш, сиёсий ислоҳотни бошлаб юбориш мумкин эмас.

III.

Энди Қонун лойиҳаларининг асосий мазмунини, социалистик демократия ва халқнинг ўз-ўзини бошқаришини авж олдириш учун зарур ҳуқуқий шароитлар яратиб бериши керак бўлган принципиал янгиликларни баҳолашга ўтаман.

Жамиятимиз дуч келган қийинчиликлар ва муаммоларнинг сабабларини таҳлил қилиб, биз уларнинг асосийси — социалистик давлатчилик принципларининг бузилганлигидан, халқнинг ҳокимият ва бошқарув органларини контрол қилиши кескин бўшашиб кетганлигидан иборатдир, деган хулосага қайта-қайта келамиз.

Советлар фаолиятининг ҳақиқий мазмуни ҳамда вазифаси кўп жиҳатдан бемаънилаштирилди, улар халқ ҳокимияти органларидан аслини олганда буйруқбозлик — бюрократик системанинг бўғинларига айлантириб қўйилди. Ҳозир биз амалга ошираётган ислоҳотнинг асосий вазифаси бундай аҳволга қатъиян чек қўйишдан, Советларга янгича ҳаёт бахш этишдан иборатдир. Шу билан бирга аввал бошданоқ совет ташкилотини фарқлантириб турган, унга ўзига хос ва ноёб тус берадиган, социалистик давлатчилик ва демократиянинг энг мувофиқ формасига айлантирадиган принципиал жиҳатлар сақланибгина қолмасдан, балки чуқурлаштирилмоқда ҳам.

Бу энг аввало **қуйидан тортиб то юқоригача ваколатли халқ ҳокимияти органлари ягона системасига моликлигидир.**

Сиёсий ҳокимият марказий органлар — парламент ва ҳукумат қўлида тўпланадиган, жойларда эса чекланган муниципиал бошқарувгагина йўл қўйиладиган анъанавий давлат тузилишидан фарқли ўлароқ, Совет давлатига Советларнинг барча бўғинлари ўз территорияларида тўла ҳокимиятга эга бўлиши, у ерда Совет олий ҳокимиятнинг бир бўлаги сифатида иш кўриши ғояси асос қилиб олинган эди. Ҳозир биз барча вакиллик органларига ҳокимият ваколатларини таъминлаб бериб, ана шу принципни қайтадан тикламоқдамиз. КПСС XIX конференцияси талабларига мувофиқ давлат, хўжалик ва социал-маданий ҳаётнинг барча муҳим масалалари Советлар томонидан кўриб чиқилади ва муҳокама қилинади.

Вакиллик системасининг устунлиги, унинг яхлитлиги ва бирлиги умумиттифоқ ва республикалар даражасида халқ депутатлари съездлари каби муҳим элементни жорий этиш туфайли анча мустаҳкамланади. Бу янгиликни энг аввало давлат биносининг юқори қаватларида ҳокимиятни суиистеъмол қилишни истисно этиш вазифаси — барча социал қатламларнинг ва ижтимоий фикр белгиларининг вакили бўлган, олий умумхалқ анжуманининг ҳеч сўзсиз обрўсига эга бўлган органгина ҳал қилишга қодир бўлган вазифа тақозо этмоқда.

Шу тариқа халқ депутатлари съездлари Советлар съездларининг анъаналарини янги шароитларда тиклайди, улар В. И. Ленин «марказнинг тўла демократизми» деб атаган нарсага кафиллик бериши керак. Советларнинг бошқа бир принципиал хусусиятини рўёбга чиқариш халқ депутатлари съездлари билан бевосита боғлиқдир. Мен уларнинг **айни бир вақтнинг ўзида давлат органлари ва аҳолининг оммавий ташкилотлари сифатидаги икки ёқлама табиатини назарда тутмоқдаман.**

Афсуски, кўп жиҳатдан қўлдан кетган мана шу фазилат Советларга меҳнаткашлар билан доимо жонли алоқани сақлаб туриш, социал активликнинг жамловчиси бўлиш, давлатчилик ғоясини халқнинг ўз-ўзини бошқариш ғояси билан қўшиш имконини бериб келган эди. Биз Советларнинг мана шу дастлабки хусусиятини тўла-тўкис тиклашимиз керак ва бунда, шубҳасиз, ижтимоий негизни кучли суръатда ва бевосита ифода этадиган халқ депутатлари съездлари муҳим роль ўйнайди.

Ниҳоят, совет ташкилотининг муҳим хусусияти шундан иборатки, социализм давърида халқ ҳокимиятининг вакиллик органлари, Маркс сўзлари билан айтганда, **ишлайдиган корпорациялар бўлади деб фикр қилинган эди.**

Ўтмишда бизда давлат аппарати, идоралар кўпинча Советлардан устунлик қилиб келди. Депутатлар, айниқса Советларнинг юқори бўғинлари депутатлари, қабул қилинаётган қарорларнинг амалга оширилишига кучсиз таъсир кўрсатар, уларнинг қонун яратишдаги иштироки кўп жиҳатдан формал характерда эди. Энди аҳвол тубдан ўзгариши керак. Депутатлик қонун чиқариш, бошқариш, контрол қилиш соҳасидаги доимий ишга айланмоқда.

Шу муносабат билан съезд ҳокимиятнинг олий органи сифатида энг муҳим конституцион масалаларни ҳал қилишда асосий сўзни айтишига, бундан ташқари унинг ССР Иттифоқи ихтиёрига берилган давлат ҳаётига доир исталган масалани қараб чиқиш учун қабул қилиш ҳуқуқи мустаҳкамлаб қўйилишига алоҳида эътибор бериш керак. Лекин икки мингдан ортиқ депутатдан ташкил топадиган ва одатда, бир йилда бир марта тўпланадиган съезд, турган гапки, қонун чиқариш, бошқариш, контрол қилиш соҳасидаги кундалик ишлар билан шуғуллана олмайди. Бу вазифани съезд халқ депутатлари орасидан сайлайдиган доимий ишловчи Олий Совет бажариши керак.

Умумхалқ муҳокамаси жараёнида марказий ҳокимиятни янгича ташкил этишга катта қизиқиш билдирилди. Хусусан съездларга қайтиш ва доимий ишлайдиган орган бўлган янги Олий Советни тузиш ўзини қанчалик оқлайди деган масала туғилди.

Ўртоқлар, ўйлаймизки, биз Ленин тушунган маънодаги Советлар системасини фарқлантириб турган ва революциядан кейиноқ дарҳол ўзини оқлаган нарсани, гарчи Советлар системаси ўзининг жуда катта имкониятларини тўла-тўкис намоён қила олмаган бўлсада, тиклаб, тўғри йўлдан бормоқдамиз.

Лекин гап фақат Советлар съездлари, бутун Россия БМИК ва МИК тажрибасига қайтиш устидагина бораётгани йўқ. Бунга бизни ҳозирги тажрибамиз ҳам олиб келди. Чунки аслини олганда Олий Советнинг ҳар бир сессияси олдидан бир неча юз депутат муҳокамага киритилган масалаларни асосли равишда ишлаб чиқиш учун жалб қилинмоқда. Шу билан бирга ҳозирнинг ўзидаёқ улар анча узоқ муддатга — бир ойгача ва ундан ҳам кўпроқ муддатга ишга жалб қилинмоқдалар.

Депутатларнинг роли овоз беришдангина иборат қилиб қўйилса, Олий Совет тўла унум билан ишлай олмайди. Бинобарин, келгусида унинг аъзолари ана шу мураккаб жараённинг ҳамма босқичларида — албатта, мутахассислар, муассасалар ва идораларни жалб қилган, кенг жамоатчилик фикрини ҳисобга олган ҳолда қонунлар тайёрлашни ўз қўлларига олабиладилар.

Мунозара жараёнида янги Олий Совет ишини ташкил этиш мавзуси анча жўшқин муҳокама қилинди. Бунда қарама-қарши фикрлар ҳам айтилди. Баъзи кишилар биз буржуазия парламентидан умуман нусха олмаслигимиз ва бошқа ишлардан озод қилинган депутатларга эга бўлмаслигимиз керак деб ҳисоблайдилар. Бошқаларнинг фикрича, аксинча, янги Олий Совет унинг барча аъзолари бошқа фаолиятдан тамомила озод қилинган шароитдагина ўзининг кенг кўламдаги вазифаларини бажара олади.

Менинг фикримча, ҳозир СССР Олий Совети билан иттифоқдош ҳамда автоном республикалар Олий Советлари аъзоларининг муайян қисми ўз эътиборини ҳокимият органларидаги ишга тамомила қаратиши зарурлигини эътироф этиб, принципиал ёндашувни белгилаб олишимиз муҳимдир. Қандай қисми шундай бўлиши кераклиги ҳақида маслаҳатлашиб олайлик. Маҳаллий Советлардаги комиссияларнинг раислари хусусида ҳам шундай қилиш тўғри бўлади, албатта. Умуман эса бу масалани янги тузилган ҳокимият органлари практикаси батафсил ҳал этиши мумкин.

Энди СССР Олий Совети палаталарининг ваколатлари ҳақида. Уларнинг тўла тенг ҳуқуқлилигини, жумладан бир хилдаги сонини сақлаган ҳолда уларнинг ҳар бири ўз номи ва вазифасига мувофиқ ўзига хос функцияларга эга бўлади. Муҳокама жараёнида бундай ёндашув маъқулланди ва қўллаб-қувватланди. Аввало асосий талаб — Миллатлар Советида иттифоқдош республикаларнинг ваколатлари энг яхши тарзда таъминланиши ҳақидаги талаб нуқтаи назаридан палаталарни шакллантириш тартиби мунозара мавзуси бўлди.

Менинг фикримча, улар вакилларининг сонини лойиҳада белгиланганига нисбатан бирмунча кўпайтириш, айтайлик ҳар бир иттифоқдош республикадан Миллатлар Совети аъзолари сонини 7 тадан 11 тага етказиш ва бунда автоном тузилмалар вакилларининг таклиф қилинаётган сонини сақлаб қолиш мумкин бўлур эди. Шу муносабат билан Иттифоқ Советининг сон составини ҳам шунга мувофиқ кўпайтириш керак.

СССР Олий Совети Президиумининг янги функцияларини ва СССР Олий Совети Раисининг вазифаларини белгилашда Қонун лойиҳасида шундай тартиб таклиф қилинадики, бунда Раис Олий Совет, унинг Президиуми ишини ташкил этиш учун етарли ваколатларга эга бўлиши ва айни вақтда ҳокимиятнинг бир қўлда ортиқча марказлашиб қолишига йўл қўймаслик керак бўлади.

Бошқача қилиб айтганда, энг муҳим давлат муаммолари ҳал этилаётганда совет системаси учун анъанавий бўлган коллегиаллик сақлаб қолинади. Бу билан умумхалқ муҳокамасининг айрим қатнашчилари билдирган гумонлар учун асос қолмайди. Кези келганда шуни айтиш кераккки, бундай ёндашувни барча Советларнинг раисларига ҳам ёйиш тўғри бўлур эди.

Ҳокимиятнинг контрол остида бўлиши сингари энг муҳим масалага ўтаман. Айтиш мумкинки, революцион қайта қуришнинг ҳозирги босқичидаги тарихий бурчимиз — давлат механизмининг бирор бўғини халқ ва унинг вакиллари контролидан чиқиб қолиши имкониятини истисно қилувчи барча зарур гарантияларни яратишдан иборат.

Олий Советга тақдим этилган лойиҳаларни эътибор билан ўқиб чиқиш контрол остида сақлаш принципи ҳокимият ва бошқарувнинг бутун системасига сингдириб юборилганлигини кўриш имконини беради. Масалан, халқ депутатлари съездининг ўзи мамлакатнинг олий контрол инстанцияси бўлиб қолади. Бу функцияни у, аввало энг юқори мансабдор шахсларни — Олий Совет Раисини, ҳукумат бошлиғини ва бошқаларни сайлаш ёки тасдиқлаш орқали бажаради.

Муҳокама жараёнида съезд сайлаган ва тайинлаган барча раҳбарлар ўз зиммаларига юклатилган вазифаларнинг бажарилишини таъминлай олмасалар съезд уларнинг ҳаммасини чақириб олиши мумкин, деган таклиф киритилди. Бу таклиф лойиҳада ҳисобга олинди.

Олий Совет палаталари ўртасида келишмовчилик бўлган тақдирда съезд олий ҳакам бўлади — қонун чиқарувчилар воқеаларнинг ана шундай бўлиши мумкинлигини ҳам кўзда тутишлари шарт. Съездга СССР Олий Совети қабул қилган қонун актларини бекор қилиш ҳуқуқи ҳам берилади.

Контрол функциялари Олий Советнинг ўзига тамомила тааллуқли бўлади. Бюджет контроли ҳам, айниқса ишнинг пачаваси чиқаётганлиги ҳақида сигналлар келганида министрликлар ва идораларнинг ишини текшириш ҳам, депутатларнинг сўров бериш ҳуқуқлари ҳам шу жумлага киради. Янги шароитда бундан мунтазам фойдаланилиши турган гап. Депутатлик сўровини олган идораларга нисбатан талабчанликни кучайтириш ҳақидаги таклиф ҳам қўллаб-қувватлашга лойиқдир.

(Давоми 4-бетда).

КПСС Марказий Комитети Комиссиялари тўғрисида

(Давоми. Боши 2-бетда).

В. М. Каменцев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари

А. Г. Ковалев — КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоси, СССР ташқи ишлар министрининг биринчи ўринбосари

В. А. Крючков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Давлат хавфсизлиги комитетининг раиси

И. Д. Лаптев — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, «Известия» газетасининг бош редактори

П. К. Лучинский — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, Тожикистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари

Ю. А. Манаенков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Липецк область комитетининг биринчи секретари

В. М. Никифоров — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР ташқи ишлар министрининг ўринбосари

Р. Н. Нишонов — Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

Г. В. Новожилов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, С. В. Ильюшин номли Москва машинасозлик заводининг бош конструктори

Е. М. Примаков — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР Фанлар академияси Жаҳон экономикаси ва халқаро муносабатлар институтининг директори

Г. И. Ревенко — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Украина Компартияси Киев область комитетининг биринчи секретари

В. В. Терешкова — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Чет эллар билан дўстлик ва маданий алоқалар Совет жамиятлари союзи президиумининг раиси

Г. И. Уланов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Калуга область комитетининг биринчи секретари

В. М. Фалин — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, КПСС Марказий Комитети Халқаро бўлимининг мудири

А. С. Черняев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Марказий Комитети Бош секретарининг ёрдамчиси

ҲУҚУҚ СИЁСАТИ МАСАЛАЛАРИ КОМИССИЯСИ

В. М. Чебриков — комиссия раиси.

Комиссия аъзолари

В. В. Бакатин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР ички ишлар министри

Ю. П. Баталин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари

Ф. Д. Бобков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Давлат хавфсизлиги комитети раисининг биринчи ўринбосари

Л. Ф. Бобыкин — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, КПСС Свердловск область комитетининг биринчи секретари

А.-М. К. Бразаускас — Литва Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

А. Н. Гиренко — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Украина Компартияси Қрим область комитетининг биринчи секретари

В. А. Заворицкий — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Главмосстрой комплекс бригадаси бошлиғи

Б. В. Кравцов — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, СССР юстиция министри

А. Д. Лизичев — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флоти Бош сиёсий бошқармасининг бошлиғи

А. А. Логунов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Фанлар академиясининг вице-президенти

К. Маҳкамов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Тожикистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари

В. П. Мишин — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, ВЦСПС секретари

В. П. Мисниченко — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Украина Компартияси Харьков область комитетининг биринчи секретари

И. Х. Ромазан — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, В. И. Ленин номли Магнитогорск металлургия комбинатининг директори

Н. Ф. Рубцов — КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоси, СССР Олий Совети Президиуми Секретариатининг бошлиғи

В. И. Теребилов — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Олий судининг раиси

М. И. Халдеев — КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоси, «Партийная жизнь» журнали бош редактори

А. А. Хомяков — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Саратов область комитетининг биринчи секретари

Е. М. Чехарин — КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидат, РСФСР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари

Е. А. Шуляк — КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Улуғ Октябрь 60 йиллиги номли Минск автомобиль заводининг темирчи-қолипловчиси

2. КПСС Марказий Комитетининг Пленуми Марказий Комитетнинг комиссияларини тузилишини XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг [illegible] муҳокама қилиш ва қабул этишдан иборат ленинча принципни тўла ҳажмда тиклаш тўғрисидаги йўл-йўриқларини амалга ошириш соҳасидаги муҳим тадбир, деб ҳисоблайди. КПСС Марказий Комитетининг партия раҳбарлигининг коллективлигини ривожлантиришга, [illegible] ишга КПСС Марказий Комитетининг аъзоларини ва аъзолигига кандидатларини, КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзоларини жалб этиш [illegible].

КПСС Марказий Комитетининг комиссиялари ўз йўналишларига оид муаммоларни ўрганадилар ҳамда партия ички ҳаётининг фаолиятини такомиллаштириш, партиянинг сиёсий йўл-йўриқларини, партия съездлари ва конференциялари, КПСС Марказий Комитети Пленумларининг қарорларини рўёбга чиқаришга доир таклифларни КПСС Марказий Комитетига тақдим этадилар, партия ва мамлакат турмушининг энг муҳим масалаларига доир [illegible] дастлабки тарзда ишлаб чиқадилар, турли вариантларни чамалаб кўрадилар, бу ишга партия активларини, етакчи олимларни, мутахассисларни, жамоат арбобларини, ишчиларни, [illegible] кишиларни, қайта қуришнинг фаол иштирокчиларини тортадилар. Муҳокама якунлари юзасидан комиссиялар ҳужжатлар лойиҳаларини ва таҳлилий материалларни КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросига тақдим этадилар, [illegible] КПСС Марказий Комитети Пленумида муҳокама қилиш учун ҳам тақдим этадилар.

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг топшириғига биноан комиссиялар умумпартия ёки умумхалқ аҳамиятига молик [illegible] ҳужжатлар лойиҳалари юзасидан, шунингдек социал-иқтисодий ва ижтимоий тараққиётнинг бошқа принципиал масалалари юзасидан хулосалар чиқариб берадилар.

Комиссиялар партия қарорларини амалга оширишни, ички сиёсий ва халқаро [illegible] партия ташкилотларига [illegible] шакли ва усуллари хусусида партия ташкилотлари ва партия комитетларига амалий тавсиялар ишлаб чиқадилар [illegible] КПСС Марказий Комитет Сиёсий бюросига [illegible] мумкин.

3. Комиссиялар қарамоғига кирадиган масалалар [illegible] КПСС Марказий Комитетининг [illegible]. Комиссиялар ўз ишида КПСС Марказий Комитетининг бўлимларига, партиянинг илмий ва ўқув юртларига [illegible] учун ташкилий-техникавий шароитларни КПСС Марказий Комитетининг Умумий бўлими ва Ишлар бошқармаси таъминлайди.

Комиссиялар фаолияти матбуотда оператив тарзда ёритилади, ҳужжатлар «Известия ЦК КПСС» («КПСС Марказий Комитетининг ахбороти»)да эълон қилинади.

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси

СОВЕТЛАРНИНГ ТЎЛА ҲОКИМИЯТИ ВА СОЦИАЛИСТИК ҲУҚУҚИЙ ДАВЛАТНИ БАРПО ЭТИШ САРИ

(Давоми. Боши 1-, 3-бетларда).

Тушган таклифлар ҳисобга олиниб, лойиҳада энди СССР Олий Совети унинг Президиуми чиқарган фармонлар ва қарорлари, Олий Совет Раисининг фармойишларини бекор қилиш ҳуқуқи кўрсатилади, ҳукумат Олий Совет олдида йилига камида бир марта албатта ҳисобот бериб туриши белгиланади.

Халқ контроли комитетининг обрўси жиддий равишда мустаҳкамланади. Унга қонун лойиҳасини таклиф қилиш ташаббусини кўрсатиш ҳуқуқи берилади, унинг раиси лавозимига кўра СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси бўлади. Комитет зарур ҳолларда масалаларни Олий Совет ва унинг палаталарида кўриб чиқиш учун киритиши мумкин.

Шундай қилиб, адолат бузилган жойларда уни тиклаш ёки номақбул ҳодисаларнинг олдини олиш учун олий ҳокимият органларининг бутун таъсиридан фойдаланилади.

Конституцион назорат комитетини тузиш ҳақидаги таклиф умумхалқ муҳокамаси жараёнида маъқуллаб кутиб олинди. Биз ҳаммамиз унинг обрўли, бу ерда шу сўзни ишлатиш жоиз бўладики, Конституцияни, унда белгиланган асосий принципларни қўриқлайдиган ҳолисона орган бўлишини истаймиз.

Комитет аъзоларини ўн йил муддатга сайлаш кераkмикан, деган шубҳа айтилди. Мен ўйлайманки, биз комитет аъзоларининг қандайдир таъсирлардан энг кўп даражада холи бўлишини таъминлашимиз керак, улар сайланадиган узоқ муддат эса бу жиҳатдан қўшимча гарантия бўлади.

Комитет қабул қилинадиган қонунларнинг Конституциямизга мувофиқлигини таҳлил қилиш билан чекланмаслиги керак, деб ҳисоблаётган ўртоқларнинг таклифини тўғри деб ҳисоблайман. У конституцион талабларнинг амалга оширилишига имкон яратадиган қонунларни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш ташаббуси билан ҳам чиқиши мумкин.

Шу тарзда ўртоқлар, айтиш мумкинки, бизнинг ўз социалистик «тийиб турадиган ва ғов солиб турадиган» системамиз вужудга келтириладики, бу нарса жамиятни юқори давлат даражасида социалистик қонунчиликнинг ҳар қандай бузилишларидан сақлаши керак.

IV.

Депутат ўртоқлар! КПСС XIX конференцияси таъкидлаганидек, ССР Иттифоқи олий ҳокимият органи структурасидаги ва ишни ташкил этишдаги кўпгина жиҳатлар республикалардаги олий ҳокимият органлари учун ҳам мақбул бўлиб, уларнинг роли ва обрўсини оширишга ёрдам беради.

Бизда Советларнинг яхлит системаси ташкил топган. Бу бирлик тарихан таркиб топган бўлиб, у федерациямизнинг бутун давлат механизми пухта ишлаши учун зарур сиёсий ва ташкилий шарт-шароитларни яратади.

Юқорида айтилганидек, республикалар олий ҳокимият органларининг тузилишига оид масалаларнинг конкрет ҳал этилиши сиёсий ислоҳотнинг навбатдаги, иккинчи босқичининг асосий мазмунини ташкил қилиши керак. Лекин муҳокама жараёнида Иттифоқ органларининг ваколатлари ҳақида гапириладиган айрим моддалар хусусида жиддий эътирозлар айтилганлиги сабабли биз ҳозироқ бу масаладаги ўз позициямизни белгилаб олишимиз шарт.

Конституцияга киритиладиган қўшимчалар ва ўзгартишлар ҳақидаги Қонун лойиҳасида ортиқча марказлаштириш тенденциясига йўл қўйилган ва бу билан XIX партия конференциясининг сиёсий йўл-йўриқларидан четга чиқилган, деган фикр айтилди. Айтишим керакки, бу мутлақо англашилмовчиликдир. Мен ўйлайманки, Иттифоқ ва республикалар нисбати ҳақидаги масала қайта қуриш нуқтаи назаридан, жамиятимизни демократиялаш доирасида ҳал этилиши кераклиги бугун ҳаммамиз учун равшан бўлиб қолди. Бунда Иттифоқ ва республика ҳокимият органлари ўртасида ваколатларни оқилона тақсимлаш — кўп миллатли давлатимиз мустаҳкамлигининг, кенгроқ кўламда гапирадиган бўлсак, совет социалистик жамиятининг бутун тараққиётининг энг муҳим шартидир.

Шу боисдан умумхалқ вазифаларини ҳал эта оладиган марказдан барча республикалар астойдил манфаатдордирлар. Умумий манфаатлар йўлида куч-ғайратларини бирлаштириш ўсишимиз, мамлакатимиз бутун халқлари фаровонлигини ошириш учун ғоят катта имкониятлар очиб беради. Иттифоқнинг кучи унинг таркибига суверен социалистик давлатлар сифатида кирувчи республикаларнинг кучига, уларнинг мустақиллиги, ташаббусига, умумий ишларда актив қатнашувига таяниши кераклигини аниқ қилиб айтиш зарур. Чунки ҳар бир республиканинг муваффақияти — бутун федератив давлатимиз муваффақиятининг энг муҳим шартидир.

Демак, партия конференциясида таъкидланганидек, иттифоқдош республикалар статусини янги вазифаларни ҳисобга олиб ўзгартириш, СССР Конституциясида уларнинг ҳуқуқларини мустаҳкамлаш ва реал таъминлаш биз учун муҳимдир. Конституцияга қўшимчалар худди ана шу нуқтаи назардан шакллантирилди.

Қонун лойиҳаларининг айрим қоидалари унча аниқ таърифланмаганлиги ва муҳокама жараёнида кўпгина танқидий мулоҳазаларга сабаб бўлганлигини энди биз биламиз.

Уларни СССР Олий Совети Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссияларида синчиклаб ўрганиш асосида бир қатор мулоҳазаларни ҳисобга олиш ва Конституцияга қўшимчалар лойиҳасига анча жиддий тузатишлар киритиш зарур деб топилди. Бу тузатишлар қонун чиқариш масалаларида иттифоқдош республикалар ҳуқуқларини чеклаш деб қабул қилинган қоидаларни аниқлашга, республика органларининг тузилиши ва улар фаолиятининг асосий йўналишларини, социал-иқтисодий ва маданий қурилиш соҳасида уларнинг ҳуқуқ доирасини белгилашга тааллуқлидир.

Конституцион назорат комитети составида барча иттифоқдош республикаларнинг вакиллари бўлсин деган таклифлар, бошқа баъзи тузатишлар ҳам қабул қилинди. СССР Олий Советининг Президиуми ўзининг шу йил 26 ноябрда бўлиб ўтган мажлисида бундай ўзгартишларни қўллаб-қувватлади. Буларнинг ҳаммасини КПСС Марказий Комитетининг кеча бўлиб ўтган Пленуми маъқуллади.

Республикалар статусига, уларнинг ҳуқуқлари ва имкониятларини кенгайтиришга тааллуқли масалаларнинг бутун комплексини эса, маълумки, КПСС Марказий Комитетининг Миллатлараро муносабатлар проблемаларига бағишланган Пленумида кўриб чиқиш мўлжалланмоқда. Марказий Комитет шу масала юзасидан яқинда қабул қилган қарор иттифоқ ва республика партия ҳамда давлат органлари, олимлар, мутахассислар, кенг жамоатчилик иштирокида пухта тайёргарлик ишларини олиб боришни кўзда тутади.

Пленумга тайёргарлик вақтида бугун кўриб чиқилаётган Қонун лойиҳалари муҳокамаси жараёнида кўтарилган масалалардан бирортаси четда қолмаслиги керак. Мен бу гапни алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман, ўртоқлар.

Ҳамма миллатларга мансуб одамларимизда, барча республикаларнинг аҳолисида бугунги кундаги иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маданий эҳтиёжларга тааллуқлими ёки тарихий ўтмишимиздаги ноаниқликларга, «оқ доғларга» тааллуқлими, бундан қатъий назар уларни ҳаяжонлантираётган муаммолар, такрор айтаманки, бу муаммоларнинг ҳаммаси қайта қуриш доирасида демократик муҳокама ва келишилган умумий позицияларни ишлаб чиқиш усули билан адолатли ҳал этилишига тўла ишонч бўлиши керак.

Экономика соҳасида ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар ҳуқуқ доираларининг энг мақбул нисбатини топиш айниқса муҳимдир. Бу вазифа жуда мураккаб бўлиб, кўп жиҳатли характерга эга.

Бизда яхлит халқ хўжалик комплекси таркиб топган бўлиб барча республикаларнинг хом ашё ва ёқилғига, машиналар ва приборларга, озиқ-овқат ва халқ истеъмоли товарларига талаблари шу комплекс доирасида қондирилади. Совет экономикасида ҳамма нарса шу қадар бир-бирига қўшилиб, ўзаро боғланиб кетганки, битта-иккита корхона тўхтаб қолиши билан бу нарса ишлаб чиқариш маромини бузилишининг бутун бир силсиласига сабаб бўлади, бутун халқ хўжалигига ғоят катта зарар келтиради.

Республика хўжалик ҳисобини жорий этиш масаласини ҳам ана шу жиҳатларнинг ҳаммасини ҳисобга олган ҳолда ҳал этиш керак бўлади. Шу муносабат билан айтилган кўпгина таклифлар, шубҳасиз, туб иқтисодий ислоҳотнинг умумий концепциясига мос келади. Бу гап республикаларгагина эмас, балки ўлкалар, областлар, бошқа территориал тузилмаларга ҳам тааллуқлидир.

Шу билан бирга, мулк муносабатларини бюджет-молия системасини ва жамиятимиз ҳаётининг бошқа айрим муҳим масалаларини қонун билан йўлга солиб туриш бирлигидан воз кечиш ҳақидаги таклифларга қўшилиб бўлмайди.

Такрор айтаманки, экономика соҳасида республикаларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш қоидасига билдирилган кайфиятлар ва истаклар тамомила ҳақли ва қонунийдир. Бундай вазифа аллақачоноқ етилган. У қайта қуриш концепциясига тамомила мос бўлиб тушади. Биз жойлардаги ташаббусни бўғувчи ортиқча марказлаштиришни бир неча бор ва ғоят қатъий равишда қоралаганмиз.

Республикалардаги аҳволга тааллуқли конкрет масалаларни бу республикаларга умуман оёқ босмаган кишилар Москва кабинетларида ўтириб ҳал қилишлари бемаъни бир иш эди. Аммо, қарама-қарши томонга ҳам ўтиб кетиш ярамайди. Республика ва маҳаллий хўжалик ҳисобини таъминлаш учун умумий қонун асослари керак, лоақал унинг иттифоқ ва республика органлари томонидан бир хил тушунилиши керак.

Шу ҳолдагина у ҳисоб-китобларнинг ягона системасига таянадиган бўлади, барча республикалар учун тенг шароитлар ва имкониятлар яратади.

Бу гап атроф-муҳитни муҳофаза қилишга ҳам тааллуқлидир. Ўз территорияларидаги тегишли масалаларни республикалар мустақил ҳал этиш ҳуқуқига ҳам эгалар, шундай қилишлари ҳам шарт. Аммо, бу соҳа иттифоқ органларининг ҳам йўлга солиб турадиган соҳаси бўлмаслиги мумкин эмас. Чунки бизнинг давримизда экология муаммолари комплекс ҳал этишни, айрим мамлакатлар доирасида эмас, балки қитъалар ва ҳатто умуман дунё доирасида комплекс ҳал этишни талаб қилмоқда.

Давлатлар ҳозир ўз ҳуқуқларининг бир қисмини халқаро ташкилотларга ихтиёрий равишда топшириб қўйишмоқда, бу ташкилотлар эса ана шу ҳамма давлатлар номидан табиатдан фойдаланишнинг оқилона нормаларини жорий этмоқдалар.

Хуллас, ана шу масалаларнинг ҳаммасини асосли равишда ўрганиб чиқиш керак. Миллатлараро муносабатларнинг бутун вазиятини ленинча интернационалистик принциплар асосида соғломлаштириш учун биз кўп ишлар қилишимиз лозим.

Шуни айтиш керакки, Қонун лойиҳалари муҳокама қилинаётганида ғоят эътибор билан ўрганиб чиқишга арзийдиган кўпгина бошқа таклифлар ҳам айтилди. Хусусан, Октябрдан кейинги дастлабки йиллар практикасига қайтиш таклиф қилинди, ўша пайтда майда миллатлар бир тўп бўлиб яшайдиган жойларда миллий районлар ва қишлоқ Советлари мавжуд эди. Бу ҳақда биз конференцияда ҳам гапирган эдик. Ўйлайманки, республикаларда, областларда бу масалалар хусусида мулоҳаза юритиб ўз фикрларини айтадилар.

Умуман, депутат ўртоқлар, СССР Олий Совети Президиумига ва палаталарнинг қонун лойиҳаларини тайёрловчи комиссияларига махсус ишчи группаси тузиб, унга барча иттифоқдош республикалар вакиллари бўлган депутатларни киритишни топшириш тўғри бўлур эди, деб ўйлайман. Бу группа мутахассислар — иқтисодчилар, социологлар, юристлар иштирокида ССР Иттифоқи ва республикалар ваколатлари ривожланишининг бутун тарихини батафсил ўрганиб, бу соҳада рўй бераётган жараёнларни таҳлил қилиши ва республикалар ҳамда умуман совет федерацияси ҳуқуқ доираларини белгилашнинг шундай усулини ишлаб чиқар эдики, бу нарса совет жамияти қайта қурилаётган шароитда мамлакатни янада ривожлантириш ҳамда миллатлараро муносабатларни уйғунлаштириш вазифаларига энг кўп даражада мувофиқ келган бўлур эди.

Агар бу қўллаб-қувватланса мазкур сессияда ана шундай қарор қабул қилиш мумкин.

V.

Биз амалга ошираётган сиёсий ислоҳотнинг энг муҳим вазифаларидан бири — маҳаллий Советлар ишини тубдан янгилашдир. Ҳозир қайта қуришнинг бундан буёнги бутун жараёни кўп жиҳатдан шунга бориб тақалади. Чунки корхоналарнинг хўжалик ҳисоби, меҳнаткашлар социал эҳтиёжларининг қондирилиши маҳаллий ҳокимиятларнинг актив қўллаб-қувватлаши натижасидагина рўёбга чиқиши мумкин.

Ўз навбатида меҳнат коллективлари даражасидаги ўзини-ўзи бошқариш территориянинг ўзини-ўзи бошқариши билан чамбарчас боғлангандир.

Хуллас, бизга бақувват, менга шундай сўзни ишлатишга рухсат бергайсизларки, ҳамма нарсага қодир маҳаллий Совет керак. Ҳозирча эса бизнинг маҳаллий Советларимиз кўп жиҳатдан ҳуқуқсиз ва қашшоқ бўлиб қолмоқда, идораларга қарши тура олмайди, маҳаллий эҳтиёжларга маблағ ажратишдан қолган арзимас маблағ ҳисобига яшашга мажбур бўлаётир.

Советларнинг тўла ҳокимиятини қайта тиклаш ўзини-ўзи бошқариш, ўзини-ўзи пул билан таъминлаш, ўзини-ўзи таъминлаш, маҳаллий манфаатларни умумдавлат манфаатлари билан мувофиқлаштириш принциплари асосида маҳаллий ишларга раҳбарликни қайта қуришни тақозо этади. Маҳаллий ҳокимият органларига сиёсий ғайрат бахш этиш, уларни бундан буён масалаларни уларнинг ўрнига ҳеч ким қилиб бермаслигини қатъий англаган ҳолда мустақил ишлашга рағбатлантириш керак.

Советлар мустақиллигини мустаҳкамлашга бутун чоралар билан ёрдам бериш — қайта қуришнинг ҳозирги босқичида партия ташкилотларининг энг муҳим вазифаларидан биридир. Сиёсий раҳбарликнинг донолиги ҳам шундан иборатки, жамиятнинг бутун кучларини актив ишга жалб қилиш, уларнинг ташаббуси ва мустақиллигига таяниш, буйруқ билан эмас, балки тўғри йўлнинг обрўси, ишонтириш методлари билан ҳаракат қилиш керак. Партия комитетлари бу санъатни эгаллай бошладилар.

КПСС XIX конференциясида айтилган гапни яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман: Советлар тўла ҳокимиятини тиклаш партиянинг социализм сиёсий системасидаги ўз ўрнидан воз кечишини сира ҳам билдирмайди.

Партия қайта қуриш ташаббускори бўлиб чиқди, у ҳозир янгиланиш омили бўлиб, ўзи ҳам ленинча принциплар асосида янгиланмоқда. Партиягина ўз обрўси ва имкониятлари билан бирлаштирувчи ролни бажаришга, хилма-хил, баъзан зиддиятли социал манфаатларни ягона сиёсатда мужассамлаштиришга қодирдир. Илғор революцион куч хусусиятига қайта эга бўлган, жамият авангардида бориш ҳуқуқини доимо тасдиқлаб турган партиягина мамлакатимизни тараққиётнинг янги марраларига илдамлаб боришини таъминлай олади.

Аммо партия ҳам, Советлар ҳам сиёсий системадаги ўз ролларини самарали бажара олишлари учун **партия ва совет органларининг вазифаларини аниқ белгилаб олиш** зарур. Бу йўналишдаги ишлар бошланиб кетган. Конференциядан кейин ўтган нисбатан қисқа муддат ичида давлат органлари ишини партия органлари такрорлашини тўхтатиш, аппаратни қайта қуриш, барча даражалардаги партия ташкилотларининг асосий эътиборини сиёсий раҳбарлик функцияларини бажаришга қаратиш юзасидан тадбирлар ишлаб чиқилди ва амалга оширила бошланди.

Советлар ролининг оширилиши ижроия комитетлар ишини анча яхшилашни ҳам тақозо қилади. Биз аппаратнинг буйруқбозлик қилишига барҳам бериш, уни халқ вакилларига сўзсиз бўйсундириш талабини, тўла асос билан олға сурдик. Аммо бу ижроия комитет бўлимларида ишловчи мутахассисларни пассив ва лоқайд югурдакларга айлантириб қўйиш керак, деган маънони билдирмайди, албатта. Мутлақо бундай маънони билдирмайди. Бақувват совет қарорларини амалга оширишда унга пухта танланган, малакали, ташаббускор кишилар таъсирчан ёрдам кўрсатишларидан манфаатдордир.

Советлар ҳокимиятини мустаҳкамлашнинг марказий вазифаси — **мустаҳкам материал-молиявий базани яратиш**, уларни хўжалик ишларидан холи қилиш ва аҳолини ҳамма зарур нарсалар билан таъминлаш учун масъулиятни оширишдан иборатдир.

Советларни маблағ билан таъминлаш муаммосини турли бюджетлар ўртасидаги маблағларни кўр-кўрона тарзда қайта тақсимлаш йўли билан ҳал этишдан иборат боши берк кўчадан чиқиб олиш керак. Бу нарса бирор яхшиликка олиб келмаслигини, балки давлатнинг шундай ҳам мушкул молиявий аҳволини янада мураккаблаштиришини тажриба кўрсатди.

Муаммони фақат иқтисодий асосдагина ҳал этиш мумкин, деб ўйлаймиз. Бизнинг фикримизча, маҳаллий бозор учун маҳсулот ишлаб чиқарувчи ва хизмат кўрсатувчи корхоналарни, агросаноат комплекси объектларини, уй-жой-коммунал хўжалиги ҳамда социал соҳанинг бошқа тармоқларига тегишли объектларни, шунингдек территорияда ривожланишнинг умумхўжалик шароитини шакллантиришни таъминловчи объектларни Советлар бошқарувига топшириш зарур.

Территорияларнинг ўзини-ўзи пул билан таъминлашга, хўжалик ҳисоби принципларидан, иқтисодий жиҳатдан асосланган нормативлардан фойдаланишга ўтишини тезлаштириш керак. Иқтисодчилар табиий ва меҳнат ресурслари учун ҳам ҳақ белгилаш мумкин, деб ҳисобламоқдалар.

Сессияга тақдим қилинган Қонун лойиҳалари муҳокамаси жараёнида Советларнинг моддий ва молиявий имкониятларига оид кўпгина қизиқарли таклифлар айтилди. Уларнинг ҳаммасини эътибор билан ва холисона ўрганиб чиқиш керак бўлади.

Маҳаллий Советлар белгиси остида ваколатли ва бевосита демократия барча формаларининг жами сифатида маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш йўлини ғайрат билан очиш зарурлиги ҳақида алоҳида гапириб ўтмоқчиман. Референдумлар, йиғилишлар ва йиғинлар ўтказилиб, уларда гражданлар ўзларини қизиқтирадиган муаммоларни биргаликда ҳал қиладиган бўлсинлар.

Жамоатчилик ҳаракатлари ва жойлардаги ихтиёрий органлар болалар ва инвалидлар ҳақида ғамхўрлик қилишда, табиатни, тарих ёдгорликларини муҳофаза қилишда, территорияларни ободонлаштиришда ўзларини актив намоён этмоқдалар. У нарса миллионларча кишиларни бошқаришга ва ўзини-ўзи бошқаришга жалб қилмоқда. Бизга эса худди шу нарса керак.

Хуллас, кўрсатмалар ва директивалар кутиб ўтирмасдан ишга дадилроқ киришиш зарур. Аммо маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисида яхши қонун ҳам керак. Бундай қонун ҳозир ишлаб чиқилаётир ва уни СССР янги Олий Советининг дастлабки сессиясидаёқ кўриб чиқсак яхши бўлур эди.

VI.

Ўртоқлар! Сизнинг муҳокамангизга қўйилаётган СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳаси сўзнинг том маъносида **сайлов системамизни тубдан янгилашдир,** деб айтсак муболаға бўлмайди.

Янги Қонун ҳам, мамлакатдаги сиёсий ҳаётнинг бутун ҳозирги муҳити ҳам шу пайтга қадар расман эълон қилиб келинган, лекин кўпинча амалда риоя қилинмаган нормаларни реал суратда амалга оширишга кафолат беради.

Янги сайлов Қонунининг энг муҳим хусусияти шуки, бу бир неча номзод кўрсатиладиган бир мандатли сайлов округларида сайлов ўтказишни назарда тутади. Шундай қилиб ҳақиқатан ҳам танлаб олиш имконияти яратилади. Қайта қуриш шароитида мамлакатни бошқаришга қодир бўлган тўлақонли депутатлар корпусини ташкил этиш учун бу имкониятдан қандай фойдаланилади — ҳозир биринчи даражали масала ана шундан иборат.

Биз ҳар бир сайловчи номзодлар билан танишиб чиқа олиши учун мавжуд имкониятлардан мумкин қадар кўп фойдаланишимиз керак. Ҳар қанча ҳаракат қилган билан йиғилишларга ҳаммани тўплаб бўлмайди. Бу ишда радио, телевидение, матбуот катта роль ўйнаши мумкин. Ошкора мунозаралар ўтказиб, улар чоғида номзодлар ўзларига берилган саволларга жавоб қайтариши, ўз қарашлари билан таништириши ва ҳатто, таъбир жоиз бўлса, нимага арзишларини кўрсатишидан ҳам яхшироқ иш бўлиши мумкинми.

Муҳокаманинг кўпгина қатнашчилари сайлов агар камида иккита номзод кўрсатилган бўлсагина ўтказилиши мумкинлиги ҳақидаги тузатишни ёқлаб фикр билдирдилар. Бироқ сайловчиларнинг номзодлар сони тўғрисидаги масалани ўзлари ҳал қилиш ҳуқуқини чекламасликни ёқлаб билдирилган фикрлар ҳам кўп бўлди. Ана шуни ҳисобга олган ҳолда Қонун лойиҳасига сайлов бюллетенига исталганча миқдорда номзодлар киритилиши мумкин, деган аниқлик киритилди.

Равшанки, бунда қийинчиликлар ҳам туғилиши мумкин. Ҳар қайси коллектив ўз вакилларини ўтказишга ҳаракат қилади, агар бу жараённи тартибга солиш кўзда тутилмаса, онгли суратда танлаш ўрнига тартибсизлик келиб чиқиши хавфи туғилади. Шу сабабли лойиҳада номзодларни округ сайловолди йиғилишида дастлабки тарзда муҳокама қилиш кўзда тутилган бўлиб, бу йиғилишга номзодларни рўйхатга олиш учун тегишли сайлов комиссиясига тақдим этиш ҳуқуқи берилади. Афтидан, сайлов системасининг мана шу бўғини бўлмаса, ишимиз битмайди.

XIX конференция қарорларига мувофиқ лойиҳада ёзиб қўйилган СССР халқ депутатларининг учдан бир қисмини жамоат ташкилотларидан сайлаш тўғрисидаги қоида ҳаммадан кўра хилма-хил фикрларни келтириб чиқарди. Баъзилар буни қизғин маъқуллаб кутиб олишди, бошқаларда шубҳа туғилди, учинчи бирлари эса ҳатто буни сайлов системасининг умумий демократик негизларидан чекиниш деб билдилар.

Бу принципиал масаладир. Гап бизнинг сиёсий ҳаётимизда жорий этилаётган катта янгилик ҳақида бормоқда, шу сабабли бу ишни биз онгли суратда жамоатчиликнинг юксак даражадаги розилиги билан қилишимиз жуда муҳимдир. Шу боисдан бу ҳақда батафсилроқ тўхталиб ўтаман.

Шуни ҳисобга олиш керакки, ҳокимият органларида жамоат ташкилотларининг вакиллари бўлиши совет системасининг ленинча анъаналарини янги шароитларда қайтадан тиклаш билан чамбарчас боғлиқдир. Бу системанинг давлат ҳокимиятини ташкил этишнинг аввалги барча формаларидан фарқлантирувчи асосий хусусияти нимадан иборат эди? Унинг хусусияти меҳнаткашлар билан тўғридан-тўғри ва шу билан бирга доимий алоқадан иборат эди. Советлар ва уларнинг съездлари халқ номидан ишларни амалга оширадиган органлар эмас, балки кенг халқ йиғилишлари сифатида ишлар эди.

Афсуски, бу хусусият кўп жиҳатдан йўқотилган эди. Энди эса бир томондан, территориал ва миллий-территориал округлар бўйича сайловларнинг чинакам демократик характери тикланиши, иккинчи томондан эса уларнинг жамоат ташкилотларидан сайлаш билан тўлдирилиши туфайли аҳвол тубдан ўзгармоқда.

Бу охирги чора нима беради?

Биринчидан, меҳнаткашлар ўзларининг жамоат ташкилотлари воситасида давлат ҳокимиятининг фаолиятига бевосита таъсир кўрсатиш учун яна бир йўлга эга бўладилар. Бошқача қилиб айтганда, совет системасининг ноёб хусусияти янги шароитда ва янгича йўл билан ўз ҳуқуқларини тиклаб олмоқда.

Иккинчидан, таклиф қилинаётган янгилик бизнинг шароитимизда мустаҳкам қарор топган анъанавий демократик формаларни бекор қилмайди, балки уларни анча бойитади. Жамоат ташкилотларининг вакиллиги территориал ва миллий жамоалар вакиллиги билан бир қаторда яна бир ўзига хос халқ ҳокимияти йўлини очиб беради. Жамиятимизнинг барча синфлари ва социал қатламларининг конкрет манфаатларини, ўй-фикрлари ва эҳтиёжларини янада тўлароқ ҳисобга олиш имкони туғилади. Айтиш мумкинки, бу фикрларнинг амалдаги социалистик плюрализмидир.

Ниҳоят, учинчидан, янги тартиб совет сиёсий системасининг бўғинлари бўлган жамоат ташкилотларининг ўзига ҳам ижобий таъсир кўрсатиши, улар ишидаги пассивликни енгишга ёрдам бериши керак. Чунки, уларнинг ҳар бири ҳокимият органларида ўз вакилларига эга бўлиш ҳуқуқини олар экан, ўзи бирлаштириб турган одамларнинг манфаатларини, ўз сиёсий платформасини аниқ ифодалаши керак бўлади.

Бу платформани ташкилот ичида ҳам, бутун жамиятда ҳам муҳокама қилиш камчиликларни аниқлашга ва сафларни жипслаштиришга имкон беради, сайлов кампанияси жараёнида янги кадрлар кўтарилади, оддий аъзоларнинг активлиги ошади.

Хуллас, айтиш мумкинки, бунинг оқибатида Советларга ва жамоат ташкилотларининг ўзларига ҳам янги куч қўшилади.

Келинг, энди муҳокама жараёнида билдирилган шубҳаларни ҳам қараб чиқайлик.

Муҳокама жараёнида фикр билдирган баъзи ўртоқлар одамлардан бир қисмининг вакиллари фақат территориал ва миллий-территориал округлар бўйича сайланадиган депутатлардан иборат бўлишини, бошқаларнинг манфаатларини эса, бундан ташқари, жамоат ташкилотларидан ҳам сайланадиган депутатлар ҳимоя қилишини номақбул деб ҳисобладилар. Бу далилга қўшилиб бўлмайди.

Яхшироқ ўйлаб кўрайлик, ахир жамоат ташкилотлари мамлакатнинг бутун аҳолисини амалда қамраб олганку. Булар Коммунистик партия ва унинг деярли 20 миллион аъзоси; ўз сафларида 36 миллион йигит ва қизни бирлаштирган Ленин комсомоли; амалда барча ишчи ва хизматчилар аъзо бўлган касаба союзлари; кооперативлар, яъни барча колхозчи деҳқонларимиз ва матлубот, касб-ҳунар ҳамда янги тузилаётган бошқа кооператив ширкатларнинг аъзолари; барча совет хотин-қизларининг манфаатларини ҳимоя қилиши керак бўлган хотин-қизлар кенгашлари; ветеранлар кенгашлари ва улар ортидаги 50 миллиондан ортиқ пенсионер ва умуман кекса авлод кишилари; барча миллат вакиллари бўлган совет маданияти арбобларини бирлаштирувчи ижодий союзлар, илмий ходимлар уюшмалари ва бошқалардир.

Жамоат ташкилотлари кимларни қамраб олмайди, деб сўраш осонроқ ва территориал ҳамда миллий-территориал округлар орқали бўлгани каби, бу ташкилотлар орқали ҳам барча совет гражданлари ҳокимият органларида ўз вакилларига эга бўладилар, деб айтиш тўғри бўлади.

Сўнгра. Мунозарада қатнашиб, жамоат ташкилотлари вакиллигининг принципини маъқуллаган кўпгина кишилар айни вақтда депутатларни сайлаш юзасидан таклиф қилинган тартибни нодемократик деб ҳисобладилар. Улар бу ишни бевосита қуйи ташкилотларда ёки ҳатто сайлов округларида қилиш керак, акс ҳолда бутун иш бюрократик тус олади ва у ёки бу жамоат ташкилотининг раҳбарларини депутат қилиб тасдиқлашдан иборат бўлиб қолади, деб ўйламоқдалар.

Бундай хавфсираш қонун лойиҳаларини тайёрлашнинг илк босқичларида ҳам пайдо бўлганлигини кўрсатиб ўтаман. Худди шунинг учун ҳам номзодлар кўрсатиш ва сайлов жамоат ташкилотлари съездлари, конференциялари ёки пленумларининг битта мажлисида ўтказилсин, деган таклиф рад этилган эди — ундай бўлса ҳақиқатан ҳам номзодларни жиддий суратда муҳокама қилишни таъминлаш мумкин бўлмас эди.

Муҳокама якунларига кўра, Қонун лойиҳасига яна битта тузатиш, яъни: номзодлар кўрсатиш чоғида Умумиттифоқ органлари ана шу жамоат ташкилотларининг маҳаллий органларидан, қуйи коллективларидан ва аъзоларидан тушган таклифларни ҳисобга олишлари керак, деган тузатиш киритилди.

Шуни ҳам назарда тутиш керакки, номзодлар кўрсатиб бўлингандан кейин анча узоқ муддат, айтайлик, тахминан 2 ой мобайнида ошкора муҳокама ўтказилади. Бу муҳокама жараёнида фақат муайян ташкилот аъзоларигина эмас, балки бошқа гражданлар ҳам ўз фикрларини билдиришлари мумкин. Ана шуларнинг ҳаммасидан кейингина съездда ёки навбатдаги пленумда яширин овоз бериш йўли билан депутатлар сайланади.

Хуллас, ҳамма иш жамиятнинг кўз ўнгида қилинади. Бу эса, халқ томонидан етарли даражада қўллаб-қувватланмаётган одамларни сайлаш имконияти минимум даражагача камайтирилади, демакдир.

Ҳокимият органларида жамоат ташкилотлари вакиллигининг таклиф қилинаётган тартибини ёқлаб келтириладиган далиллар ана шулардан иборат. Ўйлаймизки, уни жорий этиш социалистик демократиямизнинг янги сифати томон жиддий суратда олға боришни англатади.

Албатта, бу ҳали одат бўлмаган, кўлами ва характери жиҳатидан жаҳон практикасида ўхшаши йўқ ишдир. Келинг, шу ерда сессияда ушбу масала юзасидан яна бир марта фикрлашиб олайлик. Шу билан бирга практика, тажриба депутатларни сайлаш тартибига бирон-бир аниқликлар киритишни талаб қилишини ҳам назарда тутмоқ керак.

Янги Қонун ишда ўзини кўрсатиши керак. Агар биз Қонун тузатишларга муҳтож эканлигини кўрсак, буни, албатта, ҳеч тўхтовсиз қиламиз. Ҳозир муҳими ишни бошлашдир.

Муҳокаманинг баъзи қатнашчилари жамоат ташкилотларидан сайланган депутатлар фақат тор, ўз ташкилотларининг цех манфаатларинигина ҳимоя қиладилар, деган шубҳа билдирдилар. Лекин, ахир, худди шундай даъвони исталган депутатга билдириш мумкинку, чунки у ўзини ҳокимият органига сайлаган кишиларнинг иродасини ифода этмоғи шарт.

Бошқача қилиб айтганда, тамомила муайян аҳоли группаларининг вакиллиги, уларнинг ўзига хос эҳтиёжларини ҳимоя қилиш табиий ва қонуний ишдир. Бусиз вакиллик системаси ҳар қандай мазмунини йўқотиб қўйган бўлур эди.

Лекин бу масаланинг бир томони, холос. Бошқа, яна бир муҳим томони шундан иборатки, ҳар бир депутат умумдавлат аҳамиятига эга бўлган муаммоларни ҳал қилишда қатнашади, бинобарин, энди фақат ўз сайловчилари олдидагина эмас, балки бутун халқ олдида жавобгар бўлади. Кимнинг вакили бўлишидан — республиканинг ёки касаба союзларининг, территориал округ ёки ижодий союзнинг вакили бўлишидан қатъи назар, **у халқ депутати** ва ҳокимият органларида у оддий ишчи, колхозчи, олим сифатидагина эмас, энг аввало, сиёсий арбоб сифатида иш тутади.

Байкални сақлаб қолиш юзасидан шошилинч чоралар кўриш зарурлиги ҳақида бонг урган, бу масалага жамоатчиликнинг эътиборини жалб қилган бир қатор йирик совет ёзувчилари ва олимларининг номи мамлакатимизда, қолаверса, бутун дунёда маълум. Айтайлик, тегишли ташкилотлар уларни халқ депутатлари қилиб сайлашга қарор қилишади. Наҳотки, бу кишилар ўз фаолиятларини ёзувчилар табақасининг ёки Фанлар академиясининг тор профессионал манфаатларини ҳимоя қилишдангина иборат қилиб қўядилар? Йўқ, албатта!

Ҳақиқий ватанпарвар ҳамма вақт бутун мамлакат тўғрисида жон куйдириб яшайди. Халқ ишончига сазовор бўлган сиёсий арбобнинг вазифаси ҳам биринчи навбатда, ўз сайловчиларининг манфаатларини бутун халқнинг эҳтиёжлари билан, бутун жамиятни ривожлантириш вазифалари билан узвий боғлай олишдан иборат бўлиб, пировардида ҳар биримизнинг фаровонлигимиз ҳам ана шу вазифаларни ҳал қилишга боғлиқдир.

Қайта қуришнинг ҳар бир янги куни жамиятнинг барча қатламлари орасидан ана шундай кишиларни чиқармоқда. Бинобарин, биз мамлакат ишчилар синфи, деҳқонлари, зиёлилари янги ҳокимият органларига ўзларининг энг яхши вакилларини кўрсатадилар, деб умид қиламиз.

Бизнинг олдимизда бутун Совет ҳокимияти тарихида жуда мураккаб, лекин шу билан бирга энг муҳим сайлов кампанияларидан бири турибди. Бу кампания даврида амалда барча жараёнлар: номзодлар кўрсатиш, уларни муҳокама қилиш, позицияларни таққослаш, сайловнинг охирги босқичи — овоз бериш янгича асосда ўтади. Бунда мумкин қадар донолик ва масъулият билан иш олиб борилиши керак. Чунки, мамлакатнинг келажаги кўп жиҳатдан СССР халқ депутатлари съездининг биринчи составы қандай бўлишига, янги Олий Советга кимлар келишига боғлиқ бўлади.

VII.

Депутат ўртоқлар! Олий Советнинг ушбу сессияси зиммасига **суд-ҳуқуқий ислоҳотни** бошлаш вазифаси тушди. Бу ислоҳот давлатимизнинг бутун ҳуқуқини муҳофаза қилувчи механизмини, суд, прокуратура, адвокатура, арбитраж, милиция, ахлоқ тузатиш-меҳнат муассасалари ишини қамраб олиши керак бўлган комплекс туб ўзгаришларни амалга оширишни тақозо этади.

(Давоми 5-бетда).

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси

СОВЕТЛАРНИНГ ТЎЛА ҲОКИМИЯТИ ВА СОЦИАЛИСТИК ҲУҚУҚИЙ ДАВЛАТНИ БАРПО ЭТИШ САРИ

(Давоми. Боши 1-, 3-, 4-бетларда).

КПСС XIX конференциясининг қарорларига мувофиқ бу катта ишнинг асосий томонлари келгуси йили тугалланмоғи керак. Равшанки, бунда ислоҳот структураларини ўзгартириш, у ёки бу органлар фаолиятининг янги функциялари ва режимини белгилашдан иборат бўлиб қолмаслиги, балки янгичасига ишлаш тажрибасини тўплашни талаб қилиши тушунилади, яъни у анча узоқ вақтни олади.

Ҳозир гап суд-ҳуқуқий система учун асосий аҳамиятга эга бўлган муаммони ҳал қилиш устида бормоқда. Ҳақиқатан ҳам ҳуқуқ-тартиботга риоя этишнинг асосий воситаси — суддир. Одамларнинг тақдири, уларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш, давлат билан гражданлар ўртасидаги Қонунда белгиланган муносабатларни қўллаб-қувватлаш, жамоат тартибига риоя қилиш кўп жиҳатдан судга боғлиқдир.

Шу сабабли судьяларнинг мустақиллиги ва дахлсизлигини, уларнинг одил судловни объектив ва беғараз амалга ошириш имкониятини таъминлаш принципиал аҳамиятга эга. Конституциянинг суд-ҳуқуқий системага дахлдор бўлган учта моддасига қўшимчаларда худди ана шу вазифа ҳал қилинади.

Суднинг мустақиллиги кўп жиҳатдан уни тузиш усули билан белгиланади. Эълон қилинган лойиҳада район, шаҳар, округ, область ва ўлка судлари тегишли халқ депутатлари Советлари томонидан сайланиши кўзда тутилган эди.

Очиқ айтаманки, бу масала теварагида катта баҳс бўлди. Қабул қилинган қарор шу билан асосланган эдики, судьяларни аввалги Советлар эмас, балки сиёсий системани қайтадан тузиш натижасида ташкил этиладиган янги вакиллик органлари сайлайди. Бироқ умумхалқ муҳокамаси жараёнида бундай тартиб қўллаб-қувватланмади. Кўпчилик КПСС XIX конференциясида кўзда тутилган тартибга — халқ судьяларининг юқори Советлар томонидан сайланишига қайтишни ёқлаб фикр билдирди.

Бу ҳол бизнинг кишиларимиз бундан буён маҳаллий маъмурларнинг судлар ишига ҳеч қандай аралашишига йўл қўймаслиги тўғрисида қанчалик ташвишланаётганликларидан яна бир бор далолат беради. Тегишли тузатиш депутатларга тарқатилган Қонун лойиҳасига киритилган.

Шуни таъкидлаш керакки, судьялар юқори Советлар томонидан сайланган бир пайтда, район (шаҳар) судларининг маслаҳатчилари аввалгидек гражданларнинг ўз иш жойларидаги ёки яшаш жойларидаги йиғилишларида очиқ овоз бериш йўли билан сайланадилар.

Шундай қилиб, халқ суди икки принцип асосида тузилади: маслаҳатчиларни бевосита аҳоли, судьяларни эса ҳокимиятнинг вакиллик органлари сайлайди. Бундай қўшиш оқилона бўлиб у бизнинг судларимизга гражданлар кўз ўнгида қўшимча обрў келтиради.

Судьяларнинг ваколат муддатини беш йилдан ўн йилга, халқ маслаҳатчиларининг ваколат муддатини беш йилгача кўпайтириш ҳам судьяларнинг мустақиллигини муҳофаза қилишга хизмат қилади.

Қонун лойиҳаси одил судловни амалга ошириш учун мумкин қадар қулай шароитлар яратиш билан бирга айни вақтда судьялар ва халқ маслаҳатчиларининг уларни сайланган Советлар олдида ҳисоб бериб туришини ҳам назарда тутади. Бу ҳам муҳим. Гарчи судьялар фақат Қонунга бўйсунсаларда, уларнинг иши демократик контролдан ташқарида турмаслиги керак, табиийки, бунда конкрет ишларни кўриб чиқишга аралашишга йўл қўйилмайди.

Одил судлов органлари хусусида Конституцияга ўзгартиш ва қўшимчалар қабул қилинганидан кейин СССРда суд тузилиши тўғрисидаги ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг янги Қонун асосларини, судьяларнинг статуси тўғрисидаги Қонунни ва бошқа ҳужжатларни тасдиқлаш кун тартибига қўйилади. Бу ҳужжатлар асосида қонунларни, демократик принципларимиз ва институтларимизни, шахс эркинлиги ва ҳуқуқларини ҳимоя қилиши керак бўлган барча органларнинг иши тубдан қайта қурилади.

Биз ҳақиқий давлат сари ҳаракат қилиш билан бир қаторда қонунчиликнинг барча асосий тармоқлари тубдан янгиланиши кераклигига асосланмоқдамиз. Айни Қонун олий давлат ҳокимиятининг ҳужжати сифатида ҳуқуқ-тартиботнинг негизи бўлиб қолиши, Қонун асосида чиқариладиган ҳужжатларни, айниқса, идораларнинг норматив ҳужжатлар яратишини камайтириши керак.

Касаба союзларининг ҳуқуқлари тўғрисида, ёшлар тўғрисида, кўнгилли жамиятлар ва уюшмалар тўғрисида, матбуот ва бошқа оммавий ахборот воситалари тўғрисида, давлат органлари ва жамоат ташкилотларининг фаолиятидаги ошкоралик тўғрисида Қонунлар қабул қилиниши халқнинг ўзини-ўзи бошқаришини чуқурлаштириш, сиёсий системани такомиллаштириш мақсадларига хизмат қилади.

Шахс ҳуқуқларининг кафолотларини мустаҳкамлаш граждан, меҳнат, уй-жой, пенсия қонунларини такомиллаштиришни, виждон эркинлиги тўғрисида, гражданларнинг таклифлари, аризалари ва шикоятларини кўриб чиқиш тартиби ҳақида ва бошқа қонунлар қабул этишни талаб қилади.

Ҳуқуқий ислоҳотга тааллуқли яна бир муҳим жиҳатга эътиборни қаратмоқчиман. Бу ишни турмушга ким татбиқ этиши керак? Принцип жиҳатидан олганда бу ҳамманинг иши, албатта, аммо ўз касби ва хизмат бурчи тақозоси билан ҳуқуққа ва одил судловга дахлдор бўлган кишилар зиммасига алоҳида масъулият тушиши равшан. Юридик кадрлар тайёрлашни жиддий яхшилаш вазифаси мана шундан келиб чиқади. Халқ депутатлари Советларида, министрликларда, корхоналарда, муассасаларда, кооперативларда юристлар керак, бу ўринда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ҳақида гапирмаса ҳам бўлади.

Айни вақтда ҳуқуқий давлатни вужудга келтириш давлат ва жамоат муассасаларинингина иши бўлиши мумкин эмас, уни барча гражданларнинг актив иштирокисиз, бутун жамиятнинг ҳуқуқий ва сиёсий маданиятини оширмай туриб, қуриб бўлмайди. Совет кишиларининг сиёсий жараёнга бевосита жалб этилганлиги, уларнинг мамлакатни идора қилишдаги фаол иштироки бу соҳадаги энг муҳим ишдир.

* * *

Депутат ўртоқлар! Умумхалқ муҳокамасини эътиборга олиб, Қонун лойиҳалари КПСС Марказий Комитетининг кеча бўлиб ўтган Пленумида кўриб чиқилди. Марказий Комитетнинг фикрича, бу Қонун лойиҳалари умуман сиёсий системани ислоҳ қилишнинг КПСС XIX Бутуниттифоқ конференцияси белгилаган вазифаларга мос келади.

Уч ярим йил муқаддам партия совет жамиятини янгилаш йўлини таклиф этди. Шу вақт ичида партия билан халқ бажарган жуда катта интелектуал иш мақсадларимизни ҳам, уларга эришиш воситаларини ҳам чуқурроқ идрок этиб олишимизга имкон берди.

Биз қайта қуришга киришар эканмиз, аввало, бутун диққат-эътиборни иқтисодий вазифаларга қаратдик. Ҳозир ҳам бу вазифалар барча партия ва давлат органларининг ишида биринчи даражали ўринда турибди.

Озиқ-овқат муаммосини жуда қисқа муддатларда ҳал этиш, совет кишиларининг бошқа энг муҳим эҳтиёжларини тезроқ қондириш учун имкони бўлган ҳамма ишни қилиш зарур. Хўжалик юритиш ва экономикани бошқариш бутун системасини тубдан ўзгартириш—бунга эришиш йўлидир.

Шу сабабли докладнинг бошида айтилган гапни яна қайтаришимга ижозат берасизлар: бутун давлат ва жамоат турмушини демократиялаш, халқнинг ташаббуси, ҳаваскорлиги, ижодкорлиги учун барча имкониятларни яратиш — ижтимоий тараққиётнинг иқтисодий ва бошқа ҳамма вазифаларини ҳал этиш калитидир.

Биз социализмни демократия билан бирлаштириш ва шу асосда ижтимоий тузумимизнинг бутун потенциалини намоён этиш мақсадини олдимизга қўяр эканмиз, умуман ҳар қандай демократизм каби социалистик демократизмнинг ҳам бўшашувчанликка, ўзбошимчаликка, бошбошдоқликка ҳеч қандай алоқаси йўқлигини бир дақиқа ҳам унутишга ҳаққимиз йўқ. Аксинча, одамларни беҳуда чеклашлардан халос қилиш, уларга меҳнатда ва ижодда ўз қобилиятини бемалол намоён этиши учун, жамоат ишларини ҳал этишда актив қатнашиш учун ҳамма имкониятларни бериб қўйиш мамлакатдаги аҳвол учун, унинг ҳозирги кун ва келажаги учун ҳар бир кишининг шахсий масъулиятини оширишни ҳам тақозо этади.

Айни демократия шароитида қонунга ҳурматсизликка, бошқа гражданларнинг манфаатлари ва ҳуқуқларини менсимасликка мутлақо йўл қўйиб бўлмайди.

Қайта қуриш, демократиялаш, ошкоралик — давлат ва жамоат интизомини мустаҳкамлашдан, турмушимизда сезилиб турган жамики салбий ҳодисаларга қарши кескин курашдан ажралмасдир.

Сиёсий ислоҳотнинг халқаро жиҳати ҳақида икки оғиз гапириб ўтмоқчиман.

XIX партия конференцияси халқаро сиёсатимизнинг СССРдаги ички ўзгартишлар характери билан, бизнинг қайта қуришимиз билан, яна ҳам аниқроқ қилиб айтадиган бўлсак, совет жамиятини демократиялаш билан объектив боғлиқлигини шунчаки назарий тарзда эмас, балки энди кейинги даврнинг амалий жараёнлари асосида таъкидлаб ўтди.

Биз конференцияда сиёсий системани ислоҳ қилиш доирасида халқаро сиёсат масалаларини амалий ва малакали муҳокама қилишнинг таъсирчан конституцион-ваколатли механизмини вужудга келтириш ҳақида келишиб олган эдик. Ҳозирги муҳокамамизнинг мавзуи бўлган давлат ҳокимиятининг структуралари халқаро фаолиятимиз билан боғлиқ бўлган ҳамма ишларда халқнинг манфаатлари, унинг тинчликка бўлган хоҳиш-иродаси муттасил ифодаланиб туриши учун пишиқ-пухта кафолатларни вужудга келтиради.

Сиёсий жараённи чуқурлаштириш, социалистик ҳуқуқий давлатни вужудга келтириш халқнинг сиёсат барча соҳалари устидан назоратини кучайтиришни билдиради ва бинобарин, янги тафаккур асосида ташқи сиёсатдаги кўпроқ изчилликни таъминлайди.

Ушбу сессиянинг ва сўнгра халқ депутатлари съездининг қарорлари сиёсий ислоҳотимизнинг жуда муҳим элементи бўлиб қолади, сиёсий ислоҳотимизнинг барқарор тараққиёти эса Совет Иттифоқининг янги, демократик қиёфасини қарор топтиради, бу эса эндиликда халқаро муносабатларни соғломлаштиришнинг ҳамма жойда эътироф қилинган муҳим маънавий-сиёсий омилидир.

Депутат ўртоқлар, биз ўтказаётган ишнинг ташқи сиёсий аҳамияти мана шундан иборат. Буюк кўп миллатли давлатимизни демократия негизида мустаҳкамлаш учун сиз билан бизнинг масъулиятимиз уфқлари ҳам мана шундан иборат.

Депутат ўртоқлар, СССР Олий Советининг ушбу сессияси ўз муҳокамасига тақдим этилган ва умумхалқ муҳокамасининг якунлари эътиборга олинган Қонун лойиҳаларини маъқуллайди ва шу тариқа мамлакатимизда социалистик демократияни ривожлантириш йўлида шахдам қадам қўяди, деб ишонч билдиришга ижозат бергайсизлар. **(Давомли қарсаклар).**

«МИР» ОРБИТАЛ КОМПЛЕКСИ ИЧИДА СОВЕТ-ФРАНЦИЯ ЭКИПАЖИ ИШЛАМОҚДА

ТАСС АХБОРОТИ

1988 йил 28 ноябрь куни Москва вақти билан соат 20 дан 16 минут ўтганда «Союз ТМ-7» космик кемаси «Мир» орбитал комплекси билан туташтирилди.

Владимир Титов, Муса Манаров, Валерий Поляков, Александр Волков, Сергей Крикалев ва Жан-Лу Кретьендан иборат Совет—Франция халқаро экипажи Ер атрофи орбитасида биргаликдаги тадқиқотларни ўтказишга киришди.

«Мир» комплекси ичида олти нафар космонавтнинг совет ва француз мутахассислари тайёрлаган учиш программаси 23 кунга мўлжалланган. Совет ва француз космонавтларининг очиқ космосга чиқиши, катта ҳажмдаги медицина тадқиқотлари ҳамда техникавий экспериментларни бажариш кўзда тутилган.

21 декабрда Владимир Титов, Муса Манаров ва Жан-Лу Кретьен «Союз ТМ-6» кемасида Ерга қайтиб тушадилар. Учувчи бошқарадиган доимий ишловчи комплекс ичидаги ишларни Александр Волков, Сергей Крикалев ва Валерий Поляков давом эттирадилар.

Космонавтлар ўзларини яхши ҳис қилмоқдалар.

«Мир» орбитал комплекси ичидаги системалар ва илмий аппаратлар нормал ишламоқда.

«МИР» ОРБИТАЛ ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ КОМПЛЕКСИНИНГ ХАЛҚАРО ЭКИПАЖИГА — КОСМОНАВТЛАР В. Г. ТИТОВ, М. Х. МАНАРОВ, В. В. ПОЛЯКОВ, А. А. ВОЛКОВ, С. К. КРИКАЛЕВ, Ж. Л. КРЕТЬЕНГА

«Мир» орбитал илмий-тадқиқот комплексида биргаликдаги ишлар муваффақиятли бошланганлиги муносабати билан сизларга самимий салом ва сидқидилдан қутловлар йўллайман.

Биргаликдаги иккинчи Совет — Франция учишини амалга ошириш шарафи сизларнинг зиммангизга тушди.

Сизларнинг парвозингиз мамлакатларимиз учун катта илмий-техникавий аҳамиятга эгадир. Бу парвоз СССР билан Франция ҳамкорлигининг самарадорлигини ва унинг имкониятларини яққол намойиш этмоқда ва халқларимизнинг бир-бирига бўлган анъанавий хайрихоҳлигининг рамзи бўлмоқда.

Сизлар ишониб топширилган ишни шараф билан уддалайсизлар, деб комил ишонч билдираман.

Қўшма тадқиқотлар ва экспериментлар программасини муваффақиятли бажаришларингизни ҳамда ерга омон-эсон қайтиб тушишларингизни тилайман.

М. ГОРБАЧЕВ.

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ БОШ СЕКРЕТАРИ, СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ РАИСИ ЎРТОҚ МИХАИЛ СЕРГЕЕВИЧ ГОРБАЧЕВ, ФРАНЦИЯ РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ПРЕЗИДЕНТИ ФРАНСУА МИТТЕРАН ЖАНОБЛАРИГА

«Мир» орбитал илмий-тадқиқот комплексининг халқаро экипажи самимий табрикларингиз ва эзгу-истакларингиз учун сизларга сидқидилдан миннатдорчилик изҳор этади.

Ишонтириб айтамизки, биз билдирилган ишончни шараф билан оқлаймиз ҳамда биргаликдаги учиш программасини муваффақиятли бажариш учун ўзимизнинг бутун кучимиз, билимимиз ва тажрибамизни сарфлаймиз.

«Мир» орбитал илмий-тадқиқот комплекси халқаро экипажининг командири
Владимир ТИТОВ.

«СОЮЗ» КОСМИК КЕМАСИ «МИР» ОРБИТАЛ ИЛМИЙ СТАНЦИЯСИ БИЛАН ТУТАШТИРИЛГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН СТАНЦИЯ ЭКИПАЖИГА ТАБРИКНОМА

Туташтириш ишлари тугаганлиги «Мир» орбитал станцияси ичидаги илмий миссия бошланганлигидан дарак беради. Бошқаришнинг автомат қурилмалари космосда ана шу дийдор кўришувни таъминлаб, жуда аниқ-пухта ишлаганлиги ғоят ёркин намойиш этилганидан кейин космонавтларга ниҳоятда тиғиз иш программасини амалга ошириш навбати келди.

Бу миссияда Франция гражданини иштирок этмоқда: бу — менинг ватандошларим унинг бажарилишини мароқ билан кузатиб бораётганига яна бир сабабдир. Ватандошларим космосни тинчлик мақсадларида ўзлаштиришнинг бутун аҳамиятини англайдилар. Улар ҳақли равишда ҳамон космос кашшофлари деб атаётган кишиларнинг мардлиги ва матонатини эътироф этмоқдалар. Улар иккала мамлакатимиз ўртасидаги ҳамкорликнинг энг ёркин кўринишларидан бирини унинг қудратли илмий-техникавий мазмуни учун ҳам, шунингдек инсониятнинг барча буюк зафарларини чулғаб олган орзу парвози учун ҳам юксак қадрламоқдалар.

Мана шу космик миссияда қатнашаётган космонавтларни барча ватандошларим номидан табриклайман ва уларга самимий муваффақият тилайман.

Франсуа МИТТЕРАН.

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ БОШ СЕКРЕТАРИ, СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ РАИСИ ЎРТОҚ МИХАИЛ СЕРГЕЕВИЧ ГОРБАЧЕВГА

«Мир» орбитал комплексининг Совет — Франция халқаро экипажи биргаликдаги илмий тадқиқотлар ва экспериментлар программасини бажаришга киришганлигини сизга маълум қиламан.

Илмий-тадқиқот комплекси ичидаги системалар нормал ишламоқда.

Экипажнинг барча аъзолари ўзларини яхши ҳис этмоқдалар.

«Мир» орбитал илмий-тадқиқот комплекси халқаро экипажининг командири
Владимир ТИТОВ.

КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг мажлиси

28 ноябрь куни КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг мажлиси бўлди. XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг талабларига мувофиқ комиссия ишини такомиллаштиришга доир вазифалар муҳокама этилди. КПСС Марказий Ревизия Комиссияси бюроси раисининг ўринбосари А. А. Низовцева доклад қилди.

Ҳозир XIX партия конференциясининг йўл-йўриқларини амалда рўёбга чиқариш партия ташкилотлари жамики ишларининг ўзаги бўлиб қолди, деди у. Ана шу йўл-йўриқларни бажариш қайта қуриш, туб иқтисодий ислоҳот ва совет жамиятини демократиялаш жараёнларини анча жадаллаштириш имконини беради. КПСС Марказий Комитетининг 1988 йил июль ва ноябрь Пленумлари Бутуниттифоқ партия конференциясининг йўл-йўриқларини амалга оширишда муҳим босқич бўлди.

Белгиланган режаларни рўёбга чиқаришда партиянинг контрол ва ревизия органлари зиммасига катта вазифалар юкланмоқда. Шу муносабат билан ревизия ишида эришилган даражани пасайтирмаслик керак, деб таъкидланди докладда. Аксинча, КПСС XXVII съездидан кейин марказий ҳамда маҳаллий партия ташкилотлари ревизия комиссияларининг фаолиятида рўй берган ижобий ўзгаришларни ривожлантириб ва чуқурлаштириб, шу иш даражасини бутун чоралар билан ошириб бориш зарур. Марказий Ревизия Комиссияси иш планларининг мунтазам суръатда бажарилиши, унинг жойлардаги ревизия комиссияларига методик ёрдам беришга эътибори кучайганлиги ижобий ўзгаришларга имкон яратди. Республика, ўлка ва область партия ташкилотлари кўпгина ревизия комиссияларининг фаолияти авж олди. Ревизия ишининг ошкоралиги кенгайди. КПСС Марказий Ревизия Комиссияси ўтказаётган текширишларнинг натижалари Марказий Комитет секретариатининг мажлисларида бир неча марта муҳокама қилинди, кўриб чиқилаётган масалаларнинг кўпчилигига доир материаллар марказий матбуотда эълон қилинди.

Мана шуларнинг ҳаммаси ревизия ишини янада такомиллаштириш негизидир. Айни вақтда ревизия комиссиялари фаолиятининг самарадорлиги ҳали етарли эмас, деб уқтирилди докладда. Уларнинг ишида кўпинча қолоқлик, сусткашлик, эскичасига ҳаракат қилишга интилиш намоён бўлмоқда. Ҳали кўпгина ревизия комиссиялари зиммаларига юклатилган вазифаларни суст бажармоқдалар. Баъзи партия органларида ревизия ишининг роли ва аҳамиятига етарли баҳо бермаслик тенденцияси пайдо бўлди, устав талабларини бажариш учун коммунистларнинг интизомини мустаҳкамлашда ва масъулиятини оширишда бу ишдан дуруст фойдаланилмаяпти.

Марказий Ревизия Комиссияси билан маҳаллий партия ташкилотлари ревизия комиссияларининг ишини янада кучайтириш, режалаштирилаётган барча тадбирларда комиссиялар аъзоларининг кенг иштирок этиши вазифалари ҳозир айниқса долзарб вазифалардир.

Партия аъзолиги бадалларини тўлаш, қабул қилиш ва ҳисобга олиш ишларининг аҳволи учун ревизия комиссияларининг, шу жумладан Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳам контрол қилиш самарадорлигини оширишга эришиш зарур, бу эса коммунистларнинг интизомини мустаҳкамлашга ва уюшқоқлигини оширишга кўмаклашади. КПСС бюджетига партия аъзолик бадалларининг тушиши топшириқлари доимо бажарилаётганига қарамай, ревизия комиссиялари жиддий камчиликларни ҳам аниқладилар. Аъзолик бадалларини камайтириб тўлаш шундай камчиликларнинг биридир. Биринчи ярим йилликда Арманистон, Латвия ва Литва Компартияларининг партия ташкилотларида, Чувашия, Гомель, Иваново ва бошқа бир қанча область партия ташкилотларида бадалларни камайтириб тўлаш ҳоллари кўпайди.

Марказий Ревизия Комиссияси ва бошқа ревизия комиссиялари XIX партия конференциясининг «Бюрократизмга қарши кураш тўғрисида»ги резолюциясини бажариш юзасидан ҳали кўп ишлар қилиши кераклиги қайд этиб ўтилди. Ревизия комиссиялари кейинги вақтларда ўз ишларида бу масалага кўпроқ эътибор берадиган бўлиб қолдилар. Аммо ҳозирча ички партия турмушини демократиялаш унинг ҳар қандай бюрократик сарқитлардан тозалаш, ишда ленинча услубни қарор топтириш устидан контроллик ҳали ҳамма жойда ҳам амалга ошириляпти, деб бўлмайди. Республика, ўлка ва область партия ташкилотларининг 86 та ревизия комиссиясидан фақат 31 таси ишларнинг партия комитетларида ўтиши текширилганлигини маълум қилди. Кўпгина ревизия комиссиялари меҳнаткашларнинг хатлари партия органларида ва шу органлар матбуот нашрларининг редакцияларида қандай кўриб чиқилаётганига доир ишларни мунтазам суратда ва чуқур текширмаяптилар. Бир қанча ҳолларда меҳнаткашларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш муддатлари бузилди. Масалан, КПСС Чечен-Ингушия область комитетида ҳар 10 та хатнинг бири белгиланган муддатни бузиб кўриб чиқилди.

Ошкораликни авж олдириш, умуман партия ишини ва унинг таркибий қисми бўлмиш ревизия ишини такомиллаштиришнинг муҳим вазифасидир. Конференция талабларидан келиб чиқиладиган бўлса, деб таъкидлади докладчи, ревизия ишида, шу жумладан Марказий Ревизия Комиссиясининг фаолиятида ҳам ошкоралик ҳали етарлича авж олгани йўқ. Ишнинг бу соҳасига кўпроқ эътибор бериш, бунинг учун яратилаётган қулай имкониятдан — «Известия ЦК КПСС» номли янги ойлик журнал нашридан фойдаланиш керак. Журналнинг мундарижасида КПСС XIX конференцияси делегатларининг кўпгина таклифлари эътиборга олинади.

Сўнгра докладда ревизия комиссияларининг составини яхшилаш зарурлиги тўғрисида гапирилди. Ҳозир партияда давом этаётган ҳисобот-сайлов конференцияларида раҳбар партия органлари кенг демократик асосда сайланмоқда. Бу эса ревизия комиссияларига сўзда эмас, балки амалда қайта қуришни олға силжитишга қодир бўлган чинакам ташаббускор, принципиал, обрў-эътиборли коммунистларни сайлаш учун шарт-шароит яратади. Одатда комиссияларнинг составлари анча янгиланишини ҳисобга олиб, комиссия раислари ва аъзоларининг ўқишини ташкил этиш, бунда таълимнинг амалий томонига асосий эътибор бериш зарур.

Докладни муҳокама қилишда КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг аъзолари: КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Партия Контроли Комитетининг аъзоси А. П. Думачев, ВЛКСМ Марказий Комитетининг секретари Л. И. Швецова, СССР Гидрометеорология давлат комитетининг раиси Ю. А. Израэль, «Сельская жизнь» газетасининг бош редактори А. П. Харламов, Темир йўл транспорти ва транспорт қурилиши ишчилари касаба союзи Марказий Комитетининг раиси И. А. Шинкевич, ВЦСПС секретари Г. Ф. Сухорученкова, КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Ижтимоий фанлар академиясининг ректори Р. Г. Яновский қатнашдилар.

Мажлисда сўзга чиққан кишилар Марказий Ревизия Комиссияси билан маҳаллий партия ташкилотлари ревизия комиссияларининг фаолиятини такомиллаштиришга доир бир қанча танқидий мулоҳазалар ва таклифларни билдирдилар.

(ТАСС).

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК МАҲСУЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ИШЛАШГА ЭЪТИБОРНИ КУЧАЙТИРАЙЛИК

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида бўлиб ўтган кенгашда саноатнинг озиқ-овқат тармоқлари ишини қайта қуришнинг бориши ҳамда қишлоқ хўжалик хом ашёсини қайта ишлашни яхшилаш чора-тадбирлари муҳокама қилинди. Ўзбекистон ССР Давлат агросаноат комитети раисининг ўринбосарлари Б. Қ. Қосимхўжаев, Х. И. Исканов, республика дон маҳсулотлари министрининг биринчи ўринбосари П. Н. Евсеев, қайта ишловчи кам қувватли цехлар барпо этиш юзасидан ташаббускор группанинг раиси, «Машхлопок» давлат ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори Ҳ. Ҳ. Ғуломов ахборотлари тингланди.

Кенгашда кондитер маҳсулотлари, гўштли масалliқлар, мойсиз сут маҳсулотлари, ёғи олинган сут ўрнини босадиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш юзасидан беш йиллик топшириқларини бажаришдаги камчиликларга эътибор қаратилди. Қайта ишловчи корхоналарни энг янги серунум техника ва технологиялар билан қайта жиҳозлаш ишлари суст бораётганлиги таъкидлаб ўтилди. Мазкур масалаларни ҳал қилишда республиканинг саноат корхоналари етарли ёрдам бермаяпти.

Ўзбекистон ССР Давлат агросаноат комитети, Дон маҳсулотлари министрлиги, Ўзбекбирлашув раҳбарларига аҳолининг мармелад, зефир, холва, галет печеньеси, сир, пишлоқ, майда ва қулай идишларга жойланган маҳсулотларга эҳтиёжларини қондириш учун имкониятлардан тўлароқ фойдаланиш тавсия этилди. Ана шу мақсадда саноатни ривожлантириш учун ажратилаётган капитал маблағлар умумий ҳажмидан ўн процент ажратма ҳисобидан корхоналарни реконструкциялаш ишларини янада кенгайтириш режалаштирилди.

(ЎзТАГ).

КОНГРЕСС ЯКУНЛАНДИ

ДЕҲЛИ, 28 ноябрь. ТАСС махсус мухбирлари Сергей Латишев ва Георгий Шмелев хабар беради: бугун Ҳиндистон пойтахтида Осиё ва Африка халқлари бирдамлиги ташкилоти (ОАХБТ)нинг 7-конгресси ўз ишини якунлади. Беш кун мобайнида жаҳоннинг 99 мамлакатидан, халқаро ва регионал ташкилотлардан келган 350 га яқин делегат Осиё ва Африка халқлари бирдамлиги ҳаракатининг долзарб муаммолари, Ер юзида тинчлик ва хавфсизликни таъминлаш, қуролсизланиш ва тараққиёт масалаларини муҳокама қилдилар, ОАХБТ фаолиятининг янги истиқболи мақсадлари ва вазифаларини белгилаб олдилар. Ушбу йирик халқаро анжуман ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р. Н. Нишонов бошчилигидаги СССРнинг эътиборли делегацияси иштирок этди. Учрашувда якунловчи ҳужжатлар — ҳозирги даврда ОАХБТнинг вазифалари ва стратегияси тўғрисидаги декларация ва ахборот қабул қилинди.

«Тарихий бурилиш маррасида бўлиб ўтган ОАХБТнинг 7-конгресси ўртача ва камроқ олислик ракеталари тўғрисида Совет — Америка шартномаси тузилиши туфайли бошланган ядро қуролининг бутун бир туркуми йўқ қилиб юборилиши муносабати билан халқлар кўнглида ниш урган умидга қўшилади. Конгресс ядро қуролини батамом йўқ қилиб юбориш, иқтисодий мустақилликка эришиш, эксплуатация, миллий зулм ва муҳтожликдан холи бўлган кенг қамровли хавфсизлик шароитида тинчлик учун курашга янги омил бахш этишга азму-қарор берганлигини изҳор этади», — деб таъкидланади декларацияда. Ялпи тинчлик, қуролсизланиш, регионлардаги уруш олови чақнаб турган можароларни бартараф этиш учун, мустамлакачилик, ирқчиликнинг сўнгги ўчоқлари ва ривожланган капиталистик мамлакатларнинг иқтисодий зўравонлигига қарши кураш вазифалари, деб алоҳида таъкидланади декларацияда, ривожланаётган ва социалистик мамлакатлар ўртасида, халқаро кўламдаги барча тараққийпарвар кучлар ўртасида бирлик, ҳамкорлик ва бирдамлик бўлишини талаб этмоқда.

Конгресснинг якунловчи мажлисида қабул қилинган ахборотда ўз озодлиги ва мустақиллиги учун курашаётган Намибия, Фаластин, Жанубий Африка халқлари ва бошқа халқлар билан бирдамлик ўз ифодасини топган.

Африка — Осиё мамлакатларининг сиёсий мустақиллиги иқтисодий мустақиллик билан зарур даражада тўлдирилмаганлиги ушбу ҳужжатда қайд этилди. «Яқинда озод бўлган кўпчилик давлатлар жаҳон капиталистик системаси таъсирида қолмоқда. Бу уларнинг экономикасида салбий оқибатларни келтириб чиқармоқда. Худди ана шу экономика Ғарбдаги монополистик капитал ва қитъалараро корпорацияларнинг янги мустамлакачилик эксплуатацияси объекти бўлиб қолмоқда. Империалистик давлатлар собиқ мустамлакалар экономикаси устидан ўз ҳукмронлигини мустаҳкамлаш мақсадида дўқ-пўписа қилмоқда, қўрқитмоқда, уларнинг ички ишларига очиқдан-очиқ ва махфий тарзда аралашмоқда, бу мамлакатлардаги аҳволни беқарорлаштиришга уринмоқда ва тўғридан-тўғри агрессия қилмоқда ҳамда шунга ўхшаш бошқа ифлос ишларга қўл урмоқда», дейилади ҳужжатда. Ахборотда шарқ-жануб йўлида ҳамкорликни ривожлантириш, халқаро иқтисодий муносабатларнинг бутун системасини тезроқ иқтисодий мустақилликка эришиш, Африка — Осиё мамлакатлари социал-иқтисодий тараққиётини активлаштириш мақсадида адолатли ва демократик негизда қайта қуришга эришиш лозимлиги ҳам таъкидланган.

Конгресс қатнашчилари замонамизнинг энг муҳим муаммолари хусусида, чунончи, қуролсизланиш, халқаро хавфсизлик, иқтисодий мустақилликка эришиш, Яқин Шарқ муаммосини ҳал этиш, ирқчилик ва апартеид хусусида ҳам резолюциялар қабул қилдилар.

Конгресс ОАХБТ бир қанча раҳбар органларининг навбатдаги муддат учун янги составини сайлади, ташкилотга янги аъзоларни қабул қилди, ОАХБТ уставига киритиладиган тузатишларни маъқуллади. Мурод Ғолиб яна ушбу ташкилот президенти, Нури Абдул Раззоқ бош секретарь этиб сайландилар.

ДЎСТЛИГИМИЗ МУСТАҲКАМЛАНАВЕРСИН

29 ноябрь куни Тошкентда шаҳар жамоатчилиги вакилларининг Югославия Социалистик Федератив Республикасининг миллий байрами — Республика кунига бағишланган тантанали йиғилиши бўлди. Унда Скопьедаги «11 октябрь» номли автобуслар корхонаси билан дўстона алоқа ўрнатган Тошкент тракторсозлари қатнашдилар. Бундай муносабатлар икки мамлакат университетлари, 153-қурилиш тресси билан Маврово шаҳри бинокорлари ўртасида ҳам ўрнатилган.

Йиғилишда Ўзбекистон Югославияга пахта, экскаваторлар, ярим ўтказгичлар етказиб бераётганлиги, унинг ўрнига бу мамлакатдан турли маҳсулотлар олаётганлиги таъкидланди. Дўстона алоқалар, делегациялар юбориб туриш бундан кейин ҳам ривожланаверади.

(ЎзТАГ)

«Ёш гвардия» нашриётида ёзувчи Мирза Каримнинг «Ўзимга ишонаман» деган қиссаси босмага тайёрланмоқда. Унда бугунги қишлоқ ҳаёти, асарнинг бош қаҳрамони — колхоз раисининг ташвишлари, хўжаликни юксалтириш йўлидаги беҳаловат изланишлари, кечинмалари, ютуқлар ва тўсиқлар ҳақида ҳикоя қилинади. Қуйида ана шу қиссадан парча босилмоқда.

Мирза КАРИМ

ЎЗИМГА ИШОНАМАН

Район партия комитети пропаганда ва агитация бўлими мудири Нурмуҳаммад Тожибердиев областдан келаётган лекторларни кутиб олишга тайёрланар, эрталабдан буён колхозларга қўнғироқ қилиб, ҳали жой, ҳали тушлик қаерда бўлишини суриштирарди. Анифа Қораевна бундай ишларнинг ҳаммасини ипидан игнасигача билар, меҳмонларнинг кўнглини тоғ қилиб юборарди. Шунинг учун областдаги беш-олти ташкилот вакилларининг бир оёғи шу ерда эди. Тожибердиев опанинг феълини яхши билганидан телефон ёнидан жилмас, ҳар бир сўзлашувни магнитофон лентасига ёзилгандек қулоғига қуйиб оларди. Бир зум қулоғи тинчигач, телефон яна жиринглади. Нурмуҳаммад шошиб трубкани кўтарди-да, томоқ қириб: «Алло», — деди.

— Эшитаман. Рўзивой. Бугунги газетами? Қаранг-а? Иш билан бўлиб қўл тегмабди-да. Мен ҳозир...

Нурмуҳаммад трубкани елкаси билан қисиб, стол четкасидаги газеталарни титкилай бошлади.

— «Правда»да дедингизми? Қайси бетида? Учинчидами? Яхши, яхши, кўрдим. «Раиснинг обрўси». Катта мақола экану! Ким ёзибди. Қобилжон Расулови ким? Э, ўзимизнинг бригад-ку! Кўчириб босиш шартмикин? Тўғри, район ҳақида «Правда»да кейинги беш йил ичида мақола чиққани йўқ. Фикрингизга қўшиламан. Яхши бўларди берсангизлар! Ҳозирча таржима қилиб, тайёрлаб туринглар. Ҳа, эсимга тушди. «Правда» мухбирини иккинчи секретарь олиб юрганди. Шундай бўлса-да, опанинг олдидан бир ўтайлик...

Нурмуҳаммад Анифа Қораевна саҳарлаб далага чиқиб кетганини биларди. Чунки эртага «Ғалаба»да ўтадиган район семинар-кенгашига тайёргарлик кўрилаётганди. Шундай бўлса ҳам бўйнини чўзиб деразадан қаради. Бинонинг биқинида, мажнунтол соясида сутранг «Волга» кўринди. «Келибди», — деди-да, ўрнидан турди.

Анифа Қораевна хона тўридаги креслода оёғини чалиштирганча тирноғини олиб ўтирарди. Эшик очилгач, шошиб ўрнидан турмоқчи бўлди, бироқ Нурмуҳаммадни кўриб, шаштидан қайтди. У бевақт кирганидан каловланди, сўнг сўниқ овоз билан: «Опа», — деди оҳиста.

— Нима қилиб турибсиз остонада? Келаверинг!

Нурмуҳаммад опага яқинроқ келди. Секретарь ўтирган еридан қўл учини бериб:

— Хўш, нима гаплар? —деди, — Лекторлар келишмадими?

— Кутаяпмиз, опа!

— Жой ҳозирланганми?

— Партком секретарларининг хабари бор. Тушликни эса Шаршарада тайёрлаяпмиз.

Шаршара — «Ғалаба»нинг овлоқ жойи. Бу ўртада бундай салқин, сирли оромгоҳ борлигини биров хаёлига ҳам келтирмайди. Анифа Қораевна ўтган йили шу ердан ўтаётиб кўзи тушган, колхоз усталарини йиғиб, жой тайёрлатган, районга келадиган мартабали меҳмонлар учун истироҳат масканига айлантирилганди.

— Бир яримда Шаршарада учрашамиз, мен «Ғалаба»да бўламан. Яна гапингиз борми?

— Бор, опа. Маслаҳатли иш бор. — Нурмуҳаммад қўлидаги газетани опага берди. — «Правда»да районимиздан мақола чиқибди.

— «Правда»да?!! — Опанинг кўзлари чақнаб кетди. — Ростми? Буни қаранг-а! Нега аввалроқ айтмадингиз? Нима дейишибди?

Анифа Қораевна газетанинг у ёқ-бу ёғига кўз югуртирди-ю тополмади.

— Қани, Нурмуҳаммад?

— Учинчи бетда, мана: «Раиснинг обрўси», — Бригадир Қобилжон Расулов ёзибди.

— Қайси Қобилжон? Э, анови «Дзержинский»даги бригадирми? Раис ҳақидами? Нимани ёзибди унинг? Александр Иванович ҳам одамига олиб борган экан-да! Илгарироқ айтсангиз бўлмасмиди? Ҳаммаён келган-кун? Раиснинг обрўси ошиш. Қанақа обрў? Сизларга қўйиб берса, игнадек гапни туядек қилворасизлар. Тўғрими?

— Тўғри, опа. Лекин газетамизда кўчириб боссак, дегандик, — Нурмуҳаммад редактор телефон қилганини атайлаб айтмади.

— Шарт эмас!

— Хўп, опа!

Колхоз ерлари этагидан Янгиобод ариғи ўтади. Одилжон ҳар куни эрталаб ундан хабар олади. Катта Фарғона канали сувининг ҳажмини ўз кўзи билан кўради. Икромалининг айтганига ишонади-ю барибир текширади. Акс ҳолда кўнгли тинчимайди.

Мироб Икромалининг уйи канал бўйида. Янгиобод ариғининг устига катта сўри қўйилган, танасига қулоч етмас толлар соя ташлаган. Шаршара тинимсиз гувуллайди, атроф баҳаво. Одилжон атайлаб шу ерга дам олгани келади-ю хотиржамроқ ўтиролмайди. Биров излаётгандай туюлаверади. Яна дала айланади.

Икромали чоғроқ сўрига тўшак ёзди. Одилжон ариқ ёқасига ўтирди. Мезбон дастурхон кўтариб келди. Иккита нондан бирини ушатди. Чой дамлади.

— Овора бўлманг, Икромали. Мен қайтаман.

— Бирпас дам олинг.

— Учинчи бригадага бормоқчиман. Кеча ўтолмаган эдим.

— Ҳозир катталар келишади. Пича ўтиринг.

— Қандай катталар?

— Қўшни райондан.

Одилжон оғир тин олди. Ўз колхози территориясида шундай жойлар бўлса-ю ундан қўшни район раҳбарлари фойдаланишса... Мана шуниси алам қилди унга. Анифа Қораевна бежиз айтмади: «Бундай дам оладиган жойингиз ҳам йўқ» деб. Энди нима қилиш керак. Индамасинми? Ё олдини олсинми?

— Улар илгариям келишармиди?

— Ҳа-да! Бу ердан одам узилмайди. Кеча анови шиферларни олиб келишди. Атрофни ўраб, кўздан холи қилишармиш...

Одилжоннинг юзига биров тарсаки ургандек бўлди. Энди қийин. Ғишт қолипдан кўчибди. Йўқ, йўқ... Ҳали ҳам кеч эмас. Нима, ўзимиз қилолмаймизми? Колхознинг қурби етмайдими? Қарздан қутулиб, икки йилда анча бойиб қолдик-ку! Энди колхозчилар яйрашсин!

— Бу жой ўзимиздан ортмайди! — Одилжон шиддат билан шундай деди-да, ўрнидан турди. — Мен кетдим.

Одилжон йўл бўйи хаёл суриб борди: колхоз қаддини ростлади. Илғорлар қаторига ўтди. Нуриддин ака уни қаерда кўрса, елкасига уриб, эркалаб қўяди. Анифа Қораевна эса бунинг акси — оёғидан чалиш пайида. Одилжоннинг кўнгли нотинчлиги шундан. У рулни Асқар бригадир томон бурди. Раис у ҳақда ўйласа, мийиғида кулиб қўяди. Раисликка сайланаётганда Асқар бригадир юрагига ўрнашиб қолган. Олтмишларга борган, мўйловини тез-тез бураб, қаттиқ-қаттиқ гапирадиган Асқар ака ўттиз йилдан бери бригадир. Бундан тўрт йил муқаддам район партия комитетининг биринчи секретари Нуриддин ака Асқар бригадирни кўкларга кўтариб мақтаган ва мукофотга «Волга» машинасининг калитини топширганди. Одилжон раис бўлиб келган дастлабки кунларда «Бу ҳам ебкетар раислардан бири-да!» деб менсимай юрди.

Лекин кўп ўтмай лабини тишлади. Ўшанда баҳор эди. Ер текисланар, мола босилар, тайёр майдонларга чигит экиларди. Оқшом тушган. Асқар бригадир юз-қўлини ювиб, дастурхонга эндигина ўтирганди, ҳисобчи Эркин ҳовлиқиб кириб келди. «Ҳа, нима гап?» — деди бригадир. «Тезда идорага борарканcиз». «Бирор гап бўлдими, ё раис бирор нима сўрадими?» «Йўқ, бригадни топиб кел, — деди холос. — Аммо сводкани олиб қолди».

Асқар бригадир идорага келди. Раис хонасида қоғозларга кўмилиб, чўт қоқиб ўтирарди.

— Ассалому алайкум, Одилжон! — қўл узатди, у.

— Келдингизми, Асқар ака, ўтиринг. — Одилжон қўлидаги қоғозни бригадирга тутқазди. — Буни бир кўринг.

Асқар маълумотни қўлига олиб, у ёқ-бу ёғига назар ташлади.

— Ҳеч гап йўқ-ку, Одилжон!

— Сизга шундай туюлдими, Асқар ака! Кўраяпсизки, ҳаммаси текис. Аммо... аммо манови маълумотларни ҳам кўринг. Мана, кўраяпсизми, оқибати нима бўлаяпти? Ошириб ёзаяпсизлар. Бир йўла икки ярим баравар ошириб. Олтмиш гектар ерингиз бор, тўғрими? Ҳаммасини ҳисоблаб кўрсак, бир юзу эллик гектар ер текислабсизлар. Колхознинг кўзини бўяб, пулини шилиб олмоқчимисизлар. Ҳали юз эллик гектар ерга чигит ҳам экарсизлар?

Асқар бригадирнинг боши эгилиб, тиззалари зирқиради.

— Эркин тушмагур менга кўрсатмабди-да, Одилжон. Ўзим пўстагини қоқиб қўяман.

— Сизни чақиртирганимнинг боиси бор. Тадбикор деҳқонсиз. Сизга айтмай, кимга айтаман. Мана, ҳамма маълумотни ўзим кўриб чиқаяпман. Битта сизда эмас, кўпчиликда бор бу ишкал. Тўғрими?

— Тўғри, Одилжон!

Асқар бригадир ўрнидан турди-ю шалвираб қолди. У хонадан қандай қилиб чиқиб кетганини эслай олмайди. «Қилтинг-пилтинг қилишга ўрин йўқ» деган қарорга келди бригадир.

Одилжон Янгиобод ариғи бўйлаб бораркан, гоҳ мийиғида кулар, гоҳ ич-ичидан ачинарди. Асқар бригадир ориятли одам экан, тупугини қайта оғзига олмади. Бир-икки йиғилишда қаттиқ турди. Қўшни бригадирларга қўлини пахса қилди. Колхоз ахийри қаддини кўтариб олди. Мана, ўшанга ҳам орадан беш йил ўтибди. Бугун хўжалик қиссаси дўппайган, юзи ёруғ...

Асқар бригадирга қарашли дала шийпонининг атрофи боғ. Узум қишин-ёзин узилмайди. Ҳамма навидан бор. Ёнғоғу бодом, анжир шафтолию қирмизи олма — истаган мевангизни муҳайё қилишади. Бу бригадага Одилжон кунора келади: ҳали шийпонда, ҳали колхозчининг уйида...

У Асқар бригадир шийпонида тўхтади.

— Келинг, Одилжон.

Раис колхозчилар билан кўришиб, шийпон ёнидаги пайкалга кирди. Тракторни тўхтатиб, культивация тишларини санади.

— Нега иккита тиши кам?— сўради раис.

— Биттаси синиб қолди, — тракторчи елка қисди, —биттасини ўзим олиб ташладим.

— Тезроқ юрай дегансиз-да, ука. Трактор гувуллаб бориб-келганидан нима фойда?! Ҳозироқ тўхтатинг! Тўғриланг!

Раис қўшни пайкалга ўтди. Асқар бригадир унга эргашди. Бир вақт Одилжон:

— Ўлжа тоғанинг ўғли кептими? — деб сўради.

— Ҳа, бугун келди.

— Табриклаб чиқмаймизми?!

— Йигитлар дўппини бир айлантиргунча армияга бориб келишаяпти, ҳозир...

— Сиз ҳали кирмадингизми?...

— Фурсат бўлмади.

— Юринг!

Улар қатор саф тортган тутлар соя ташлаб турган йўлкадан юриб, қишлоққа чиқишди. Кўча бўйидаги уйлардан бирида Ўлжа тоға яшайди. У колхозда ёлчитиб ишламаган, ўтганнинг ўроғини, кетганнинг кетмонини оладиган чол. Ёши етмишдан ошсаям тинч юрмайди. Якка тол остига тўшак ташлаб, ёнбошлаб олади-да, ўтган-кетганни жон-ҳолига қўймайди. «Ҳой, Ҳалима! Нега далага атлас кўйлакда бораяпсан? Даданг бойиб қолдими, а? Бошига топса, оёғига етмасди-ку!» «Ие, Турсунали, янги машина олтими? Бир балоси бор бунинг. Бўлмаса, ҳамёни қуруқ эди-ку?!» «Қўшнидан зап омадим чопган-да! Гаҳ десам, қўлимга қўнади. Қўнмаям кўрсин-чи?...» Анови Холпошша нимага ҳар куни фермага чопади? Ўлжа тоғани билмаганлар бу гапларга кулади, билганлар: «Ё, тавба! Инсоф бермаса, қийин экан-да!» — деб ўтиб кетишади.

Дарвоза олдида турган Ўлжа тоға раис билан бригадирни кўриб шошиб қолди.

— Ҳой, ким бор! Сўрига жой қилинглар! Келинг, Одилжон! Асқаржон, омонмисиз! Бизниям эсларкансизлар, раҳмат! Кулбамизга нур ёғилгандай бўлди-я! Ўғил келиб, суюниб қолдик.

Ичкаридан ўғил чиқди. Аввал раис, кейин бригадир қучоқлашиб кўришишди.

Ўлжа тоға меҳмонларни ичкарига бошлади. Раис билан Асқар ака айвондан катта уйга киришганда ҳамма гур этиб ўрнидан турди. Тўрда ёнбошлаб нон кавшаётган Абдурайим чол ўрнидан қўзғолмоқчи эди, раис: «Ўтиринг, ўтиринг, ота», — дея қўймади. Абдурайим чол қўл узатди.

— Кам бўлманг, Одилжон ўғлим! Кўп раҳмат! Халқни деб юрган одамнинг пешонаси ярқирайди. Сиз ҳам тинчмисиз, Асқаржон! Ғўзалар гуллаб қолгандир?

— Аллақачон гуллаган, ота, — деди Асқар бригадир.

Абдурайим чол юзига фотиҳа тортди. Янги дастурхон олиб киришди. Асқар бригадирнинг олдида ўтирган жиккаккина Абдуғани нон синдирди.

— Қадамингиз қутлуғ келди, раис, — деди Абдурайим чол. — Илгари ҳам юрган эканмиз-да, колхоз деб. Аравани тортган бошқа-ю қамчинни уриб-уриб олиб қочган бошқа экан. Умрингиздан барака топинг, ўғлим. Колхозчининг бири икки бўлди. Пахта вақтида мен ҳам қимирлаб тураман.

— Раҳмат, ота!

Оқ сариқдан келган, новча Муҳаммаджон шўрва олиб кирди. Абдурайим чолга узатишганди. У: «Ҳозир ичдим», — деб кўнмади. Раис билан Асқар бригадир шўрвага нон тўғрашди...

— Энди бизга рухсат, ота!

Абдурайим чол ижозат берди.

Улар Ўлжа тоға билан хайрлашаётганларида Эркин келиб:

— Одилжон ака, идорага бораркансиз, —деди.

— Яна комиссия кептими?

— Йўқ, ревизор!

— Яна-я! Уч-тўрт марталаб текшириб тити-питисини чиқариб юборишди-ю ҳужжатларнинг! Бирор лахтак топишолмади-ку!

Одилжон идорага келганда рўпарада Умида пайдо бўлди.

— Ревизор келди, сизни кутаётгандик.

— Бошлашдими?

— Йўғ-ей, сиздан рухсатсиз-а!

— Менга нима бўпти.

Ичкари хонадан Отабек Алиев билан ревизор Акмалжон чиқиб келишди.

— Сизни сира топиб бўлмаскан-да, Одилжон Содиқович!

— Биз далада бўламиз-да. Келинглар!

— Ҳисоб-китобларни кўрсак дегандик.

— Куни кеча кўриб кетишди-ку!

— Ўзингиз биласиз, Одилжон Содиқович.

Раис унинг гапи тагига етди. «Каттакон буюрган» деган ўй ўтди хаёлидан.

— Марҳамат! Хоҳлаган соҳангизни текширишингиз мумкин. Бир ойликми, икки йилликми — ҳаммасига тайёрмиз.

Отабек Алиев муғомбирона кулди. Раис «Қўрқадиган ерим йўқ» дегандек хонаси томон бурилди.

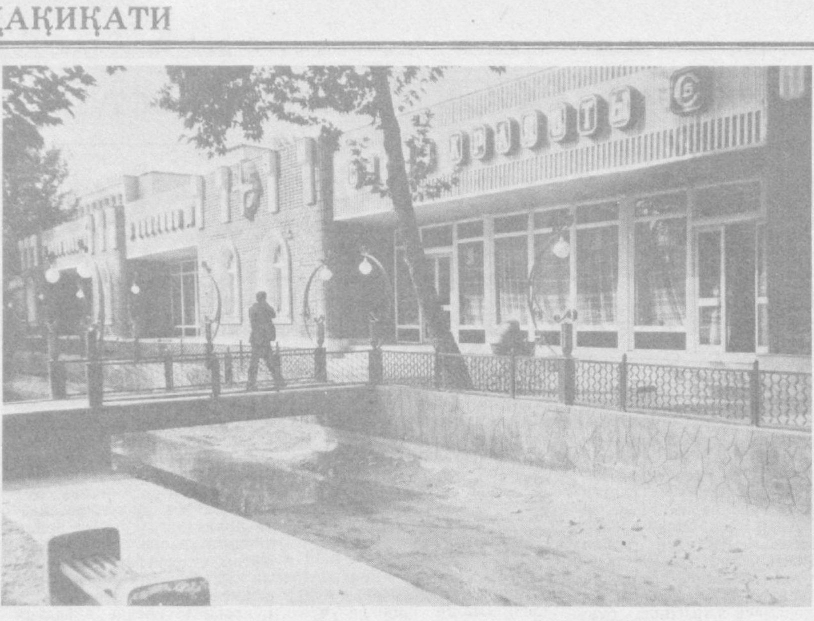

Тўйтепа шаҳри маркази тобора чирой очмоқда. Бу ерда яқинда «Гўзаллик» салони фойдаланишга топширилди. У аҳолига намунали хизмат кўрсата бошлади.

СУРАТДА: «Гўзаллик» салонининг умумий кўриниши.

Б. АЛИМОВ фотоси.

ҚЎШНИЛАР

БЎЛГАН ВОҚЕА

Тун. Телевидение дикторри: «Тунингиз хайрли бўлсин, яхши дам олинг» дегач, Ҳадича уни ўчириб, энди ётишга тараддуд кўраётган эди, кўча тарафдаги дераза остига кимдир шалоплатиб сув тўкди. Жувон апил-тапил деразани очиб қараса, қўшниси Наимахон қўлида бўш челак, ўзи яшайдиган тор кўчага қараб кетаяпти. У дераза дарчасини очиб қичқирди:

— Наимахон, тўхтанг, барибир сизни танидим.

Ҳадича югуриб ташқарига чиқди. Наимахон катта симёғоч остида чироқ ёруғида ҳамлага шайланган илондай бошини сарак-сарак қилиб турарди.

— Хўш, нима демоқчисиз?

— Ахлатингизни нега бизнинг дераза остига олиб келиб тўкдингиз?

— Ахлат эмас у, бир челак сув.

— Хўш, сув ҳам дейлик, катта ҳовлингиз бор, унинг бир четига тўкмай, нега деразамнинг тагига тўкасиз, нима менда қасдингиз борми?

— Кўча ҳовлингиз эмаску. Қолаверса, шаҳар кўчаларига хўжайинлик қиладиган даврингиз ўтди.

— Мени ижрокомдан кетганимни назарда тутаяпсизми?

— Нимани назарда тутаётганимни ўзим биламан.

— Ҳой, яхшиликча кўчадаги шалтоғингизни ҳозироқ тозаланг, акс ҳолда милиция чақираман.

— Чақиринг! Вой, қўрқиб кетдим-ей.

— Терговчи укангизга ишонаяпсизми?

— Уни тинч қўйинг. Шу укам институтни битириб келганда уй бермагансиз.

— Энди билдим, гап қаёқда экан.

— Ўғлингизнинг тўйига бир тандир нон пишириб боргандим, нонкўрлик қилдингиз.

— Пора бергандим демоқчимисиз? Унини ўзим бергандим шекилли, хизмат ҳақингизга тўртта нон ҳам олиб қолгандингиз.

Ҳой нокас, тўртта нонингни ҳам писанда қилдинг-а!

— Ким нокас, сенми, менми виждонсиз?!

— Башаранг қурсин.

— Тилинг қирқилсин.

Ҳадича билан Наимахон сочларини юлишларига сал қолган эди, хайрият бу можародан уларнинг эрлари хабар топиб, уйларидан туриб овозлари борича бақиришди:

— Эй, хотин, югур тезроқ, қозондаги ёғинг ёниб кетаяпти.

— Эй, онаси, боланг каравотдан йиқилиб тушди, тезроқ кел.

Эрлари ёлғон гапираётганларини хаёлларига ҳам келтирмаган қўшни хотинлар «вой шўрим» деганларича уйларига чопиб қолишди.

Турғун ЖАМОЛОВ.

ҲАРАКАТ ХАВФСИЗЛИГИ УЧУН

Ўзбекистон ССР Автомотоҳаваскорлар кўнгилли жамияти марказий совети, республика Ички ишлар министрлиги давлат автоинспекцияси бошқармаси ва «Қишлоқ ҳақиқати» газетаси редакцияси конкурс эълон қилдилар

Ҳозирги пайтда йўл-транспорт ҳодисалари кўп содир бўлаяпти. Бунинг натижасида ҳар йили неча юзлаб инсон бевақт ҳаётдан кўз юммоқда ёки оғир жароҳат олаяпти. Шунинг учун ҳам ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш шу куннинг энг долзарб муаммоларидан ҳисобланади.

Бу масаланинг муҳимлигини назарда тутиб, Ўзбекистон ССР Автомотоҳаваскорлар кўнгилли жамияти марказий совети, республика Ички ишлар министрлиги давлат автоинспекцияси бошқармаси ва «Қишлоқ ҳақиқати» газетаси редакцияси йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш бўйича жамият советлари ишини энг яхши ташкил этиш юзасидан конкурс эълон қилдилар. Кўрик 1989 йил 1 январидан 1989 йил 31 декабригача ўтказилади. Конкурс низоми ва ҳакам таркиби тасдиқланди. Жамият, ГАИ ва газета редакцияси ходимлари унга аъзо бўлиб кирдилар.

Конкурс ғолибларини тақдирлаш учун қуйидаги мукофотлар белгиланди:

биринчи мукофот (битта) — 300 сўм;
иккинчи мукофот (учта) — 200 сўмдан;
учинчи мукофот (учта) — 100 сўмдан.
Конкурснинг боришини яхши ёритган журналистлар учун олтита мукофот — 50 сўмдан.

Якун 1990 йилнинг февраль ойида чиқарилиб, ғолибларга мукофотлар топширилади.

«Қишлоқ ҳақиқати» газетаси саҳифаларида, маҳаллий матбуот, радио ва телевидениеда йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш, ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш юзасидан ишни пухта ташкил этган жамият советларининг тажрибалари кенг ёритиб борилади.

Конкурсда жамиятнинг барча область, шаҳар ва район советлари иштирок этадилар.

Жойларда конкурс якунлари Ўзбекистон ССР Автомотоҳаваскорлар кўнгилли жамиятининг Қорақалпоғистон республика, область ва Тошкент шаҳар советлари томонидан тузилган ҳакам аъзолари ҳамда давлат автоинспекцияси ходимлари томонидан чиқарилади. Материаллар низомга мувофиқ тайёрланиб (ҳисоботлар, маълумотномалар, фотосуратлар, диаграммалар, плакатлар, варақалар, матбуотда босилган мақолалар, радио ва телевидениедаги чиқишлар, шунингдек, маҳаллий ҳакамнинг қарори) 1990 йилнинг 25 январига қадар Ўзбекистон ССР Автомотоҳаваскорлар кўнгилли жамияти марказий советига юборилиши зарур.

ТАБИАТ ВА ИНСОН

ОҲОРИ ТЎКИЛАЁТГАН ОҲАЛИК

15—20 йил муқаддам Самарқанд шаҳрининг жанубий қисмида жойлашган Оҳалик тизма тоғлари жаннатмакон ҳисобланарди. Қир-адирларда, дўлана, тут, наъматак каби мевалар кўп эди. Баҳорда қирлар бахмал поёндоз тўшалгандай безанар, булоқлар, ўйнаб-ўйнаб оқадиган сойлар сувида 12 та тегирмон юргизиларди.

Кичкинасой ёнғоқзор эди. Ниҳолсой бўйида эса 2 минг тупдан зиёд турли мевали дарахтлар ўсарди. Гаждор, Совуқбулоқ, Тариқсой, Аччиқолмасой, Амиртемир, Теракли, Тарағай, Гултепа ва бошқа сойларда бедана, каклик каби юз хил қушлар навозиш қиларди. Муздек булоқ сувлари дилга ҳузур бағишларди. Сойларда турли балиқлар ғала-ғала бўлиб сузишарди. Тоғлар зира, мешмояк, лола, сечак, анзур пиёзи, равоч, хандон писта, чилонжийда, каврак, ялпиз, лимонўт, бўйимодарон, седана, келинтили, зирқ, қорақант каби шифобахш ўсимликларга кон эди. Санаторий, дам олиш уйи, пионер лагерларида ҳордиқ чиқарганлар Оҳалик ҳавосини, табиий манзараларни яна қўмсаб келишарди.

Энди-чи? Тоғлар ҳам, сойлару адирлар ҳам бўм-бўш. Мевали дарахтлар, доривор ўсимликлар, қушлар ва ёввойи ҳайвонлар қирилиб кетди. Ҳозир бебош дам олувчилар кўпайган. Улар тўда-тўда бўлиб уч-тўрт кунлаб тоғда қолиб кетишади, ҳайвонлар ва қушларни отишади, сойларга ҳар хил химикатларни ташлаб, балиқларга қирон келтиришади. Кечалари дарахтларни кесиб, керосин ва бензин қуйиб машъала ёқишади. Ҳатто Оҳаликдагина мавжуд қимматбаҳо қизил гранит тошларни сотувчилар ҳам пайдо бўлди.

Дам олиш кунлари одамлар бу ерга гуруҳ-гуруҳ бўлиб келишади. Сойда транспортларини ювиб, ичкиликбозлик қиладилар. Сўнг бу ерларда турли консерва қутилари, озиқ-овқат қолдиқлари, бўшаган шишалар қолади. Уларнинг синиқлари шунча кўпки, юрагингизни ҳовучлаб юрасиз.

Мўмай даромад ишқибозлари эса шифобахш ўсимликларни илдизи билан юлиб пайҳон қилаяптилар. Булоқлар суви камайиб ифлосланмоқда.

Бу ерда дам олиш уйи, санаторий, туристик база, пионер лагерлари мавжуд бўлиб, турли жойлардан, ҳатто чет эллардан ҳам меҳмонлар келиб туришади. Аммо табиатга муносабат шундай давом этаверса, уларга кўз-кўз қилишга қуп-қуруқ тоғу тошдан бошқа ҳеч нарса қолмайди.

Суви, ўсимликларининг шифобахшлиги ва гўзаллиги билан шуҳрат қозонган Оҳаликда бир вақтлар тоғбеги бўларди. Қайси бир «тежамкор»нинг тангадай ярани товоқдай қилувчи «маслаҳати» билан у қисқартирилди. Мана, 13—14 йилдан буён эгасиз Оҳалик шу аҳволга тушиб қолди.

Қисқаси, бу борада жиддий ўйлаб кўриш зарур. Акс ҳолда Оҳаликнинг азалий оҳори йил сайин шўр урган оҳакдек сўниб тўкилаверади. Гўзал қишлоқ ўз кўркини тамомила йўқотади.

А. МУҲАММАДАЛИЕВ.

ТЕЛЕВИЗОР ХИЗМАТДА

1 ДЕКАБРЬ, ПАЙШАНБА

МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 «Экран» ижодий уюшмасининг мультфильмлари.
9.35 «Серафима Глюкиннанинг оддий кунлари ва байрамлари». Телевизион бадиий фильм. 2-серия.
10.50 Янгиликлар.
11.00 «Куйнинг сеҳрли оҳанглари». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси (Тошкент).

* * *

16.00 Янгиликлар.
16.15 Белоруссия телевидениесининг программаси.
17.20 «Республиканинг асосий поезди». Ҳужжатли фильм премьераси (Литва киностудияси).
17.30 «Спорт ва шахс». Ю. Морозов.
18.15 «Музикали хазина». С. Рахманинов. «Қўнғироқлар».
19.00 «Дунё воқеалари».
19.20 «Фидойи шахслар». Интернационалист-врачлар ҳақида.
20.05 Адабий-бадиий видеоканал.
21.30 «Время».
22.20 Адабий-бадиий видеоканалнинг давоми. Танаффус пайтида (23.45) — «Дунё воқеалари».

МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика.

Ўқув программаси

9.15 «Сиз яратган боғ».
9.45, 10.35 Табиатшунослик. 2-синф. Қиш келди.
10.05 Испан тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
10.55 «Булар — маймунлар». Илмий-оммабоп фильм.
11.05 СПТУ ўқувчиларига. Умумий биология. Ч. Дарвин, ҳаёти ва илмий асарлари.
11.35, 12.35 Физика. 7-синф. Электр токи ишламоқда.
12.05 Испан тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.

13.05 «Юртдошлар». Уч серияли телевизион бадиий фильм. 2-серия.
14.05 «Давлат» болалари». Ҳужжатли фильм премьераси (Украина хроникал-ҳужжатли фильмлар студияси).
14.35 «Шаҳар таронаси». Свердловскдан кўрсатилади.
15.15 Янгиликлар.
15.25 «Сабаб». Телевизион бадиий фильм премьераси (Одесса киностудияси). 1-серия.

* * *

18.35 Янгиликлар.
18.45 «Чуқурлик». Ҳужжатли фильм премьераси (Литва киностудияси).
18.55 Ҳаракат хавфсизлиги учун.
19.00 «Хитой билан учрашув». Телевизион ҳужжатли фильм. 1-қисм.
20.00 Ритмик гимнастика.
20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.45 СССР халқ артисти Д. Дашиев куйлайди. Улан-Удэдан кўрсатилади.
21.30 «Время».
22.20 «Юртдошлар». Уч серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 3-серия.
23.30 «Айтилган гап ҳавога учди...». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси.
23.55 Янгиликлар.
24.00 Баскетбол. Европа чемпионатининг саралаш матчи. Эркаклар. СССР — Польша терма командалари. 2-тайм.

ЎзТВ

16.00 «Умр бир марта бериладн». Бадиий фильм (СССР — Норвегия).
17.30 ЎзССР тарихи. 60—80 йилларда Ўзбекистонни социалистик ва сиёсий ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.
18.00 Янгиликлар.
18.10 Мультфильмлар.
18.30 «Сўз кетидан сўз келар».
18.50 «Объективда қайта қуриш». Наманган областидан кўрсатув (рус).
19.20 «Ижод лаҳзалари». Б. Брейва.
19.40 «Химиялаштиришнинг механизациялашган пунктлари — ўғитлар самарадорлигини ошириш асоси». ЎзССР Агросаноат Давлат комитетининг буюртмасига биноан илмий-оммабоп фильм.
20.00 «Ахборот» (рус).
20.20 «Шеърият дафтаридан».
20.30 «Ахборот».
20.50 «Тилга эътибор...».
21.30 Москва. «Время».
22.20 Ҳамза номли театрнинг 70 йиллигига. К. Яшин. «Инқилоб тонги». Ҳамза номли ўзбек Давлат академик драма театрининг спектакли.
00.30 Кўрсатувлар программаси.

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

19.20 «Прерия». Бадиий фильм (Франция — Румыния).
20.50 Реклама.
21.00 Ҳужжатли фильмлар.

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.20 «ТВнинг матбуот маркази: ҳисобот ва сайловлар давом этмоқда».
22.50 «Бағритошлик». Бадиий фильм (рус).

Оқолтин гидромелиорация техникуми йигирма йилдан бери малакали чўлқувар кадрлар тайёрлаб бераяпти. Бу ўқув юртида жисмоний тарбия ишлари ҳам намунали йўлга қўйилган. Ёшлар спортнинг кўплаб турлари билан шуғулланиб, ўз маҳоратларини оширмоқдалар. Техникум талабалари турли мусобақаларда муваффақиятли қатнашиб, совриндорлар сафидан ўрин олишаяпти.

СУРАТЛАРДА: 1. Спорт мастерлигига номзод Бахтиёр Боймирзаев ёш баскетболчилар билан. 2. Студентлар машқ пайтида.

Н. МУҲАММАДЖОНОВ фотолари.

Редактор А. Ғ. МУХТОРОВ.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»— «СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: редактор ўринбосарлари —33-44-43, 32-56-21, 33-16-27, 32-54-41. Масъул секретарь — 33-09-93, 32-56-26. Секретариат — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими —33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими —32-56-34. Деҳқончилик бўлими —33-54-33. 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими —32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими —32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими —32-54-52. Таржима бўлимлари —32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими —33-81-42.

Р — 14252. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. А. 2154. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12